

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 32 (5038) 16 жніўня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Дыялогі знутры

свядомасці

стар. 5

Сяброўства,

застылае ў словах

стар. 10

Супраць банальнасці

і няведання

стар. 15

Горад над Шчарай

Фотаздымак: Сяргей Чырзэпін

Анатоль Кулагін, Уладзімір Караткевіч і Алег Лойка ў Слоніме, 1982 г.

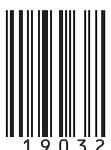
Як і кожны чалавек, любы горад мае сваю душу — *genius loci*, генія месца. Здраецца, дух, што валодае пэўнымі мясцінамі, прымушае жыхароў сумаваць, недзе — варагаваць, а недзе — ствараць новае, сягаць за гарызонты звыклага. Падаецца, што Слонімам апякуецца менавіта дух творчасці, натхнення і мастацтва. Ды і сціплая рака Шчара, на якой стаіць горад, нікога не пакідае раўнадушным.

Нездарма тут быў створаны адзін з самых першых на беларускіх землях тэатр Міхала Казіміра Агінскага. Старажытная архітэктура Слоніма і цяпер здзіўляе вытанчанасцю і майстэрствам. Тут нарадзіліся вядомы літаратуразнаўца, доктар філалогіі Алег Лойка, выбітны скульптар Іван Міско, выдатны паэт Анатоль Іверс, тут жыві і працаваў знакаміты калекцыянер Іосіф Стаброўскі. Нават тыя, хто аднойчы пабываў у Слоніме, з захапленнем згадваюць яго масты, старую забудову ў цэнтры і зялёныя лугі каля Шчары.

Горад дышае, жыве, натхняе і сёння. Так, песня ўраджэнца Слоніма барда Яўгена Барышнікава «Мая Шчара» стала своеасаблівым знакам яднання для ўсіх жыхароў. А зусім хутка тут пройдзе Свята беларускага пісьменства.

Працяг на стар. 4 ▶

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9 0 3 2

акцэнтны тыдня

Форум. IV Нацыянальны форум «Музеі Беларусі» пройдзе 4—6 кастрычніка ў Брэсце, паведамляюць у Міністэрстве культуры. Чакаецца, што яго наведаюць каля 600 спецыялістаў. Сёлета экспазіцыя разгорнецца на пляцоўцы Лёгкаатлетычнага манежа Брэста, дзе будуць прадстаўлены 123 удзельнікі. У дзелавой праграме форуму чакаецца выступленне музейных экспертаў. У дэманстрацыйнай будучы паказаны апошнія вынікі даследаванняў, новыя экспазіцыйныя, культурна-адукацыйныя праекты музеяў. Запланавана прэзентацыя турыстычнага сектара і культурна-пазнавальных маршрутаў па Беларусі для актывізацыі супрацоўніцтва турфірмаў і музеяў. Да 1 верасня прымаюцца заяўкі на конкурс прафесійнага майстэрства, які праводзіцца ў пяці намінацыях.

Векапомнае. Выстаўка «У народ і край свой толькі веру» да 100-годдзя з дня смерці беларускага грамадскага дзеяча, палітыка, археолага Івана Луцкевіча адкрыецца ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы 20 жніўня і будзе працаваць да 11 верасня. Упершыню ў Беларусі на асобнай выстаўцы будзе адлюстраваны шлях Івана Луцкевіча, які стаў прыкладам самаадданага служэння сваёй радзіме. У экспазіцыі — матэрыялы са збораў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Беларускага музея імя Івана Луцкевіча (Літва). Збор знакамітых слукціх паясоў, рыцарскіх даспехаў і іншых рарытэтаў Луцкевіча дазволілі заснаваць знакаміты Беларускі музей у Вільнюсе, фонды якога пасля расфарміравання ў пасляваенны час склалі аснову шматлікіх музейных калекцый Беларусі і Літвы. У гэтым музеі ацалелі рукапісныя зборнікі Янкі Купалы «Паўлінка», «Сон на кургане», «Шляхам жыцця», якія таксама прадставяць у экспазіцыі. Упершыню будучы дэманстрацыя асабістыя рэчы Івана Луцкевіча з сямейнага архіва.

Традыцыі. У серыі «Энцыклапедыя народнага майстра» выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» выйшла кніга Гульнаны Качан «На шчасце, на долю: традыцыйныя народныя лялькі. Ілюстраваны майстар-клас». Кніга Гульнаны Качан — гэта другое выданне серыі, прысвечанае вырабу традыцыйнай народнай лялькі. Яно ўключае пакрокавыя ілюстраваныя майстар-класы. Зацікавіць кніжная навінка як пачаткоўцаў, так і дасведчаных майстроў. У выданні прадстаўлена невялікая калекцыя лялек, якую ўдалося сабраць дзякуючы ведам і ўменням розных майстроў з Беларусі і блізкага замежжа. Дзякуючы серыі «Энцыклапедыя народнага майстра» выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», заснаванай у 2017 годзе, чытачы могуць азнаёміцца з самымі цікавымі народнымі промысламі, акунуцца ў атмасферу, у якой жылі нашы продкі, прадоўжыць беларускія традыцыі.

Знаходкі. Археологі і валанцёры на беразе возера Чарсцвяты ва Ушацкім раёне знайшлі фрагменты загаднай рэзідэнцыі полацкіх князёў XII стагоддзя, паведаміла БелТА. Гісторык Васіль Варонін у свой час выказаў гіпотэзу, што землі і двары полацкага ваяводы XVI стагоддзя могуць быць княжацкай спадчынай больш ранняга перыяду. «Удалося даказаць, што тут былі княжацкія ўладанні. Цяпер знайшлі іх канкрэтнае месца, але аналагічныя пабудовы ёсць у гэтай мясцовасці ў іншых пунктах», — распавёў старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі кандыдат гістарычных навук Марат Клімаў. Паводле навукоўца, аналагічныя фрагменты рэзідэнцыі за межамі гарадоў ідэнтыфікаваны ўпершыню ў гісторыі археалогіі Беларусі. «Назваць канкрэтныя імёны князёў, якія тут маглі жыць, не можам. Тэарэтычна тут мог быць Усяслаў Чарадзея», — лічыць археолаг.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

«Тут пачынаецца мая радзіма...»

Да 1000-годдзя Брэста

Цудоўным падарункам для брестаўчан і гасцей 1000-гадовага Брэста стала каляровае літаратурна-мастацкае выданне «Аніёл над Брэстам», якое ўбачыла свет у рэдакцыі абласной газеты «Заря». Аўтар вянка санетаў — паэт, журналіст Георгій Тамашэвіч.

На першай старонцы выдання змешчана прывітальнае слова старшыні Брэсцкага гарвыканкама Аляксандра Рагачука, прасякнутае пачуццём гонару і адказнасці за славу і родны горад. Ва ўступным слове кандыдат філалагічных навук Уладзімір Сенькавец адзначыў, што Георгій Тамашэвіч натхніўся назвычай скла-

най формай верша — вянком санетаў. «Чароўных паэтычных кветак» у ім ажно пятнаццаць!

Шчырыя паэтычныя радкі — гэта жывыя старонкі гісторыі

з яе «даўнімі легендамі з сівізной», «стваральным гарэннем новых спраў» ды «жыццём, напоўненым святлом надзеі».

Ад старажытнага Бярэсця, ад вытокаў, праз успаміны і мары крок за крокам вядзе нас паэт да сённяшняга Брэста што славіцца вялікімі набыткамі. Уражанні ад акрыленых паэзіяй прызнанняў роднаму гораду узмацняюць фотаздымкі В. Каралая і А. Шульгача.

Напрыканцы паэтычна расказанай брэсцкай гісторыі змешчаны трыпціх «Вітаю тысячагоддзе!», у якім зноў спалучаецца слаўнае мінулае, дзе «векапомнымі свецяцца гады, жыватворнымі — промні падзей» і сённяшні дзень — у росквіце дасягненняў і спраў. Георгій Тамашэвіч параўноўвае родны горад з матуляй, якая і праводзіць, і сустрэне з далёкай дарогі, і «атуліць пяшчотнай рукой».

Дарэчы, вянок санетаў і паэтычныя прысвячэнні Георгія Тамашэвіча роднаму гораду, напоўненыя думкамі, развагамі, перажываннямі, знайшлі водгук у творчай моладзі. Юныя артысты, удзельнікі гарадскіх конкурсаў чытальнікаў, з задавальненнем выбіраюць вершы паэта, а гэта сведчыць, што эстафета падхоплена і «наш горад — працаўнік, пясняр і воін — вялікасці гісторыі дастойны, юнацкай думкай нападўнае змест...»

Таццяна ДЗЕМЦОВІЧ

стасункі

«Наш сучаснык»: беларускія старонкі

Уліпенскім нумары расійскага літаратурна-мастацкага часопіса «Наш сучаснык» — публікацыя падборкі беларускіх аўтараў.

Традыцыі ўжо шмат гадоў. Маскоўскія калегі істотна падтрымліваюць паэтаў і празаікаў Беларусі, даючы магчымасць стаць ім болей вядомымі праз публікацыі ў Расіі. Дарэчы, тыраж расійскага часопіса складае 4100 экзэмпляраў.

У ліпенскім нумары да чытача прыйшлі творы Георгія Марчука, Сяргея Трахімёнкі, Вольгі Нікольскай, Анатоля Аўруціна, Ніколы Мятліцкага, Алены Крыклівец, Тамары Красновай-Гусачэнкі, Алега Ждана. Аўтары ў большасці сваёй у Беларусі добра вядомыя, ды і ў Расіі таксама часта друкуюцца,

прынамсі, у «Нашем сучасныку», «Роман-газете», «Дружбе народаў», «Літаратурной газете», іншых перыядычных выданнях.

А яшчэ да беларускай праблематыкі адносіцца грунтоўны публіцыстычны артыкул доктара эканамічных навук Юрыя Годзіна «Расія — Беларусь: па-нашаму альбо ніяк». Гэты артыкул — раздзел з кнігі вучонага, спецыяліста па эканамічнай інтэграцыі і эканамічнай бяспецы ў знешнеэканамічнай сферы «Расія — Запад: як зберагчы рускую праваслаўную цывілізацыю», якая рыхтуецца да выдання ў выдавецтве «Аргументы тыдня».

Сяргей ШЫЧКО

фэст

Звязаныя Бярэзінай і Віліяй

«Фэстываль дзвюх рэк» сабраў у Докшыцкім раёне амаль паўтысячы гасцей

Свята творчасці і сяброўства — так называюць докшыцкі фэст, які прайшоў сёлета чацвёрты раз. У ім узялі ўдзел мастацкія калектывы рэгіёнаў Беларусі, па тэрыторыі якіх працякаюць жывапісныя рэкі Бярэзіна і Вілія, што бяруць пачатак у Докшыцкім краі. На свяце прысутнічалі дэлегацыі з гарадоў-пабрацімаў — Балві (Латвія) і Дзмітравы (Расія). Па традыцыі фэст арганізуюць да дня нараджэння горада. Сёлета Докшыцам споўнілася 612 гадоў.

«Фэстываль дзвюх рэк» адкрыла малюніца тэатралізаванае шэсце, якое павяля за сабой дзяткіны ў вобразе дзвюх рэк. Іх шматметровыя мантыі неслі маленькія дзеці, якія сімвалізавалі кропелькі вады. За легкавым аўтамабілем у вобразе белакрылага лебедзя па галоўнай вуліцы прайшлі ўдзельнікі свята, творчыя калектывы раёна, прадстаўнікі прадпрыемстваў, устаноў горада.

— «Фэстываль дзвюх рэк» — свята маладое, таму перспектывы ў яго выдатныя, — адзначыў на адкрыцці фэсту старшыня Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў Уладзімір Цярэнцьеў. — Ёсць

магчымасць для артыстаў прадэманстраваць майстэрства на сцэне, але не толькі. Мацнеюць сацыяльна-культурныя сувязі рэгіёнаў. Для маленькага гарадка гэта ўвогуле вялікая падзея, якая дапамагае фарміраваць культурны густ мясцовых жыхароў.

Арганізатары падрыхтавалі выстаўку тэматычных пляцовак «Вобразы мілья роднага краю». У цэнтры горада разгарнулася аля народных майстроў, дзе рамеснікі з розных куткоў Докшыцкага раёна прадэманстравалі свае вырабы і правялі майстар-класы. А найбольш маляўнічыя лакацыі горада сталі месцам прыцягнення для ўдзельнікаў міжнароднага пленэру «Палітра сяброўства». Ён сабраў трыццаць мастакоў рознага ўзросту і ўзроўню падрыхтоўкі: ад вучнёўскай моладзі да прафесіяналаў. Фінальным акордам фэстывалю стаў праект «Горад, які танцуе».

Сёлета ў падарунак Докшыцам госці

прывезлі на памяць пра сваю малую радзіму вышытыя ручнікі. Іх звязалі разам і вынеслі на святочную сцэну. Даўжыня ручніка сяброўства і творчасці — больш за дзесяць метраў! Арганізатары дзеі ўпэўнены: гэта не канчатковы варыянт. Наступным разам палатно можа стаць ледзь не ўдвая даўжэйшае, бо ахвотных выступіць у Докшыцах год ад году становіцца ўсё больш.

Вікторыя АСКЕРА

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

19 жніўня — на сустрэчу «Паэтычныя батлы» з удзелам Таццяны Жылінскай, Іны Фраловай і Алы Чорнай у аздаўленча-адукацыйны цэнтр «Лідар» (г. п. Ждановічы) (15.00).

23 жніўня — на выязныя спектаклі Мінскага гарадскога тэатра паззіі ў г. Івацэвічы (цэнтральная плошча) (15.30).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 жніўня — на літаратурную сустрэчу з Тамарай Красновай-Гусачэнкай «Лета з добрай кнігай» у віцебскую кнігарню «Прамень» (11.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 жніўня — на паэтычны калейдаскоп «Шчодрая паэтамі родная

старонка» з удзелам Наталлі Азаранкі ў Касцюковіцкую цэнтральную раённую бібліятэку імя Івана Чыгрынава (11.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

22 жніўня — на літаратурна-музычную праграму па творчасці Уладзіміра Цануніна «Тут я змерыў сцяжынку кожную» з удзелам народнага калектыву аўтарскай песні «Элегія» вілейскага ДК у кніжную краму «Светач» (г. Мінск) (15.00).

дзень памяці

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ

«...Жывіце даўжэй!..»

Штогод прыхільнікі творчасці Коласа — грамадскія дзеячы, творцы, навукоўцы і сваякі пісьменніка — прыходзяць на Вайсковыя могілкі, каб аддаць даніну памяці славетнаму беларускаму Песняру. 13 жніўня, у дзень 63-й гадавіны з дня смерці Якуба Коласа, прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі сабраліся зноў.

Пасля таго, як пастамент пачырванеў ад гваздзік, прагучалі словы:

*Маўчаць палі у кроплях буйных рос,
Бары маўчаць, а сэрца плача ўголас.
Мой родны кут, упаў буйнейшы колас,
Што на тваёй зямлі узрос.*

З гэтых радкоў Сяргея Грахоўскага пачала памінальную прамову намеснік дырэктара Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа па навуковай рабоце Настасся Трафімчык.

Праўнучка паэта Васіліна Міцкевіч распавяла, што ў сям’і Міцкевічаў дзень памяці Якуба Коласа — кожны дзень. І гэтая памяць дзейсная. Члены сям’і даследуюць спадчыну паэта, пішуць навуковыя артыкулы, супрацоўнічаюць з музеем Коласа. І, вядома ж, чытаюць Коласавы творы сваім дзецям — дрэва роду Міцкевічаў трывалае!

«Жыццё Якуба Коласа — гэта ўзор і прыклад для ўсіх, хто хоча пакінуць добры след пасля сябе, хто хоча паслугаваць сваёй Айчыне, незалежна ад таго, якой справе ён сябе прысвяціў», — падкрэсліла супрацоўніца музея. І сёння ёсць людзі, якія плённа працуюць над развіццём беларускай культуры — творчыя нашчадкі Коласа. Над магілай песняра прагучалі поўныя натхнення і надзеі на працяг жыцця роднага слова прамовы Навума Гальпяровіча, Міхаса Пазнякова. Анатоль Бутэвіч, згадаўшы артыкул Ніла Гілевіча, у якім Колас названы настаўнікам для многіх беларусаў, падкрэсліў актуальнасць гэтых слоў і на сёння, бо з Купалы і Коласа, якія знайшлі спачын побач на Вайсковых могілках, пачынаецца беларуская літаратура — такая, якой мы яе ведаем.

Блізкае сяброўства паэтаў, пры ўсім іх непадабенстве, — добра вядомы факт. Іх аб’ядноўвала агульная мара і мэта — найлепшая доля для сваёй краіны. Такое ж сяброўства падтрымліваюць і музеі пісьменнікаў. Прадстаўніца Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы таксама выказала словы памяці пра Якуба Коласа.

Заканчэнне імпрэзы атрымалася нечаканае, але лагічнае. З кола глядачоў выйшаў чалавек, які выказаў жаданне прачытаць урывак з «Новай зямлі»...

Такія постаці, як Якуб Колас, заўсёды нябачна прысутнічаюць там, дзе ёсць дух беларускай культуры. Настасся Трафімчык завяршыла памінальную імпрэзу, згадаўшы Коласаў заповіт: «Жывіце даўжэй, хлопцы. Дагледзьце на свае вочы ўсё, што не давялося мне. І заўсёды помніце: хай кожны дзень ваш сябруе ці з пачаткам, ці з заканчэннем якой-небудзь справы».

Дар’я СМІРНОВА

на развітанне

Бібліятэкар з вялікай літары

Пайшла з жыцця Ала Міхайлаўна Мяснянкіна, якая доўгі час працавала намеснікам дырэктара Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага па навуковай рабоце. Пайшла з жыцця яркая і шматтабличная асоба, якая жыла захопленасцю сваёй справай. З якой — і гэта не перабольшванне — атаясамляецца кніжнае, бібліятэчнае жыццё Берасцейшчыны на працягу даволі ладнага адрэзку часу.

Многія ініцыятывы бібліятэчнай справы ў Брэсце, вобласці, многія справы асветніцкага жыцця здзейсніліся дзякуючы яе руплівасці. Гэта і стварэнне аддзела рэдкіх кніг у абласной бібліятэцы, і шматлікія выстаўкі, і чытанні «Берасцейскія кнігазборы». Яна ладзіла плённы міжнародныя стасункі. На пляцоўку бібліятэкі ў Брэсце прыходзілі, прыязджалі пісьменнікі не толькі з розных куткоў Беларусі, але і з Расіі, Украіны, Польшчы.

Што да яе перажыванняў, турбот за творчы лёс паэтаў і празаікаў Берасцейшчыны, за лёс напісанага імі, то не было роўнага ёй клапатлівага чытача, памагатага ў выданні кніг, арганізацыі публікацый мясцовых літаратараў. Яна не лічыла «не яе справай» званіць, пісаць у сталічныя выдавецтвы, нагадваць розным службоўцам пра тое, што даўно не выдаваўся той ці іншы аўтар. Мо і не

заўсёды гэтыя аўтары пра тое ведалі. Ім здавалася, што ўсё адбываецца само па сабе, а на справе ініцыятывы, дзейсныя, патрэбныя падказкі належалі Але Міхайлаўне Мяснянкінай.

У яе як у чытача і бібліятэкара быў бездакорны мастацкі густ. І да мастацкага слова, і да літаратуры — дакументальнай, гістарычнай, кразнаўчай. Так, творчасць — гэта справа індывідуальная. І без аўтара, без самога пісьменніка, журналіста яго жаданні, задумы не змогуць стаць вершамі, апавяданнямі, аповесцямі, раманами. Без даследчыцкай, пошукавай, збіральніцкай працы не змогуць нарадзіцца і кразнаўчыя, дакументальныя работы. Але кожны творчы чалавек разумее, якую вялікую ролю адыгрывае своечасовая падтрымка, падказка. І шмат хто з Брэста, Берасцейшчыны якраз ад Алы Міхайлаўны і адчуваў гэтую падтрымку, меў такую вартую падказку. Менавіта яна, бібліятэкар з вялікай літары, шчыра і настойліва рухала справу выдання многіх кніг. Такім чынам разам са сваімі калегамі-аднадумцамі выбудоўвала, збірала для будучыні своеасаблівую берасцейскую бібліятэку. А калі кнігі выходзілі, рабіла ўсё магчымае, каб першыя прэзентацыі, першыя сустрэчы з аўтарамі ладзіліся ў Брэсцкай абласной бібліятэцы...

Ала Міхайлаўна разумела таксама і ролю, месца бібліяграфіі ў справе асветніцтва, спрыяла развіццю бібліяграфічнай справы ў абласной кніжніцы. Што і казаць, такіх сціпрых і захопленых працаў асоб, як Ала Міхайлаўна Мяснянкіна, заўсёды няшмат. Іх не хапае, як паветра. І развітанне з імі балючае.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

18 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Васіля Бурносавы (1914—1984), крытыка, літаратуразнаўца, перакладчыка.

19 жніўня — 115 гадоў з дня нараджэння Аляксея Самаравы (сапр. Маркін) (1904—1977), акцёра, заслужанага артыста БССР.

19 жніўня 65 гадоў спаўняецца Віктару Купрыянчуку, празаіку.

19 жніўня 80-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Кандрацьёў, мастак-афарміцель.

19 жніўня 70-годдзе адзначае Аляксандр Шостак, мастак-ювелір.

20 жніўня 70 гадоў спаўняецца Ганне Атрошчанцы, паэтэсе, празаіку.

20 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння

Міхаса (Міхаіла) Парахневіча (1934—2001), паэта, празаіка, публіцыста.

20 жніўня 85-гадовы юбілей святкуе Ілья Рэзнік, кіназнаўца.

21 жніўня 70-годдзе адзначае Анатоль Прохараў, паэт.

23 жніўня 60 гадоў спаўняецца Алесю Чобату, паэту, празаіку, публіцысту.

Нацыянальны мастацкі музей Беларусі рыхтуе вялікі міжнародны выставачны праект з Нацыянальным музеем Султаната Аман. Праект з рабочай назвай «Аман: жамчужына Усходу» будзе працаваць з 19 верасня да 19 студзеня, распавялі ў музеі. Выстаўка размесціцца ў залах усходняй экспазіцыі і прадставіць каля ста прадметаў XX—XXI стагоддзяў: касцюмы, тканіны, кераміку і, магчыма, зброю, якія дэманструюць высокі ўзровень дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ўсходніх краін. Рыхтуецца таксама вялікая суправаджальная праграма для дарослых і дзяцей. Праект некамерцыйны, наведанне яго можна будзе па пастаянным білеце ў музей.

Міжнародная мастацкая выстаўка «Дарога ў Іерусалім» прадстаўлена ў выставачнай зале Расійскага цэнтра навукі і культуры ў Мінску. У экспазіцыі — больш чым 40 карцін мастакоў з 25 гарадоў Цэнтральнай Расіі. На палатнах — пейзажы, храмы і манастыры, помнікі архітэктуры, замалёўкі з сучаснага жыцця. Экспазіцыю дапоўніла інфраграфіка: наведвальнікі могуць даведацца пра асноўныя цікавыя факты з гісторыі некаторых гарадоў, прадстаўленых у праекце. А своеасаблівы дэбют выстаўкі «Дарога ў Іерусалім» адбыўся ў сакавіку ў падмаскоўным горадзе Істра, дзе размешчаны Нова-іерусалімскае манастыр. Потым яе дэманстравалі ў Мажайску, Гагарыне і Вязьме. Пасля з карцінамі расійскіх азнаёміліся аматары жывапісу Віцебска. У пачатку верасня экспазіцыя будзе разгорнута ў Літве, у Тракайскім замку, пасля чаго выстаўка выправіцца ў гарады Еўропы і сталіцы краін Блізкага Усходу. У сярэдзіне 2022 года прыбудзе ў канцавы пункт свайго падарожжа — Іерусалім.

Пейзажы беларускіх і малдаўскіх мясцін Вячаслава Ігнаценкі прадставяць на выстаўцы «Далёкае — блізкае», якая адкрываецца ў Гомелі ў палацы Румянцавых і Паскевічаў. Экспазіцыя складаецца з больш як 30 работ. Гэта пейзажы эцюднага плана, у якіх лёгка пазнаць краявіды беларускіх пагоркаў, лясоў, рачных затокаў. А дапоўняць выстаўку пейзажы малдаўскай зямлі. Вячаслаў Ігнаценка нарадзіўся ў Гомельскай вобласці. Яго малая радзіма — вёска Карпаўка каля зліцця Сожа і Дняпра ў Лоўцкім раёне, дзе на ўлонні прыгожай прыроды фарміравалася адораная асоба будучага мастака. Ён вядомы і літаратурнымі эксперыентамі: гэта арыгінальныя эсэ пра сваю сям’ю, родную вёску, настаўнікаў, у якіх пашчасціла ў свой час займацца. Экспазіцыя будзе даступна да 26 кастрычніка.

Амаль дзесяць гадоў назад жыхар Бельгіі зрабіў добрую справу і дапамог чалавеку, які меў вялікую патрэбу ў грошах, паведамае БелТА. У мужчыны было палатно, якое ён прапанаваў купіць новаму знаёмаму. Той пагадзіўся і набыў карціну за 500 еўра. Мінула амаль дзесяць гадоў. Сябар пакупніка ўбачыў твор мастацтва і зрабіў выснову, што малюнак Ісуса можа належаць пэндзлю Рэмбранта. Уладальнік карціны не ўспрыняў гэта сур’ёзна, аднак вырашыў праверыць і паказаў работу эксперту. Той выказаў здагадку, што карціна сапраўды магла быць напісаная знакамітым мастаком. У выніку набыты за 500 еўра партрэт Ісуса на самай справе можа каштаваць больш чым 30 мільёнаў. Цяперашні ўладальнік мае намер выставіць карціну на продаж, а сродкі выдаткаваць на свой любімы футбольны клуб.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Горад над Шчарай

Пра Слонім, які хутка стане сталіцай Дня беларускага пісьменства, можна распавядаць бясконца

З 1040 ГОДА ПАЧАТАК

Слонім заснаваны ў першай палове XI стагоддзя. У 1040 годзе адбыўся паход кіеўскага палка князя Яраслава Мудрага на паселішчы панёманскай Літвы (Гарадзеншчыны). Як пішучы даследчыкі, спасылаючыся на вядомага польскага гісторыка XV стагоддзя Яна Длугаша, Яраслаў Мудры, «спаткаўшыся на палях слоніўскіх (слоніўскіх) з літвінамі, перамог іх так, што загым, праехаўшы ўласна Літву да самага Нёмана, прымусіў яе на нейкі час падпарадкавацца».

На думку гісторыкаў, калі існавалі «палі слоніўскія», то, лагічна, мусіў існаваць і сам Слонім. Такім чынам, са спасылкай на слыннага гісторыка Длугаша ў гістарычных даведках пра Слонім з'явілася дата — 1040 год. Некаторыя памылкова пішучы 1036 год, але ў гістарычнай перспектыве 3—5 гадоў асаблівага значэння не маюць. Згадваецца горад пад 1040 годам і ў летапісе «Аповесць мінулых гадоў». З 1040 да 1252 года ён пабачыў і перажыў шмат бітваў, захопаў і адбудов. Так, у 1103 годзе каля Слоніма адбылася бітва паўднёварускіх дружын з мясцовымі абаронцамі, але горад атрымалася ўратаваць. У 1241 годзе на Слонім напалі войскі татарскага хана Койдана і амаль цалкам знішчылі гарадскі драўляны замак. На дапамогу прыйшлі дружыны вялікага князя ВКЛ Міндоўга. Усе разам вызвалілі горад ад захопнікаў і адбудавалі замак. З 1245 года Слонім ахоўваўся дружинамі гэтага князя, а з 1248 года тут кіраваў сын Міндоўга Войшалк.

СЛАНОВЫЯ КОСЦІ ЦІ САЛОМА?

Да XIV стагоддзя назва горада ў пісьмовых крыніцах згадвалася як Услонім, Вслонім, Васлонім. Пытанне паходжання назвы і сэнна цікавіць даследчыкаў. Адно з іх падтрымліваюць версію, што горад названы так, бо тут знаходзілі шмат слановых і мамантавых касцей. Іншыя кажуць, што назва паходзіць ад польскіх слоў «слома» (салом) ці «слоніна» (сала), спасылаючыся на саламяныя стрэхі старых будынкаў горада і шырокі гандаль салама. А гісторык Васіль Мясцэжэўскі пісаў, што назва Слонім паходзіць ад слоў «сленіс», «сленумас», што азначае «нізіна», «нізінны». Мясцовы ж краязнавец Васіль Супрун сцвярджаў, што назва «Услонім» паходзіць ад слова «ўслон», «ўслона» — заслон, пэўнае збудаванне, што засланне. Бо, як вядома, рака Шчара, што працякае праз горад, яшчэ ў старажытныя часы была важнай магістраллю, якая злучала Палессе з Панямоннем і Прыбалтыкай.

З канца XIII стагоддзя Слонім уваходзіў у Вялікае Княства Літоўскае. Пры князю Альгерду горад ахоўваўся яго братам Кейстутам, які валодаў і Трокамі. Князь з сынам Вітаўтам часта бывалі ў слоніўскім замку і добра ведалі гэты край. Пасля смерці Кейстута горад перайшоў пад кіраўніцтва Вітаўта. Князь любіў Слонім, ён часта тут бываў, а ў 1409 годзе завітаў сюды з жонкай Ганнай.

Дарэчы, 1410 годзе ў Грунвальдскай бітве пад камандаваннем вялікага князя Вітаўта змагаліся і слоніўскія харугвы. А пасля перамогі Слоніўскае княства было ператворана ў Слоніўскі павет. Каля 1490 года вялікі князь літоўскі і кароль польскі Казімір Ягелончык побач з Замкавай плошчай пабудаваў першы ў горадзе касцёл. Цяпер на гэтым месцы ўзвышаецца касцёл Святога Андрэя. Вялікі князь Вялікага Княства Літоўскага і кароль польскі Жыгімонт I Стары ў 1532 годзе даў гораду Магдэбургскае права.

У ІМЯ САПЕГІ

Інтэнсіўнае развіццё прыпадае на той час, калі стара-стам стаў вялікі літоўскі канцлер Леў Сапега. Ён спрыяў развіццю культуры і прамысловасці горада, узвышэнню яго палітычнай значнасці, заснаваў у горадзе над Шчарай першы ткацкі цэх. Калі вы ўпершыню завіталі ў Слонім, лепш за ўсё пачаць знаёмства з горадам менавіта з плошчы Льва Сапегі. Тут узвышаецца касцёл Святога Андрэя, пабудаваны ў 1775 годзе. Святары распавядаць гісторыю пра тое, як у слоніўскім касцёле ў адмысловым куфарку захоўвалася сэрца Міхала Казіміра Агінскага.

З плошчы Льва Сапегі вы можаце перайсці праз некалькі мастоў і трапіць у гарадскі парк, праз які працякае вядомы канал Агінскага. (Так-так, я не памыліўся,

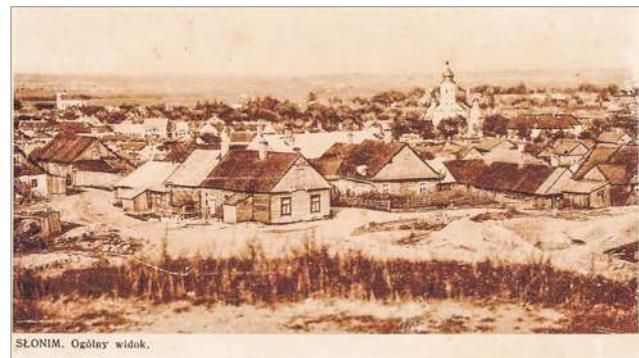
менавіта канал Агінскага.) Справа ў тым, што росквіт Слоніма ў другой палове XVIII стагоддзя звязаны з дзейнасцю вялікага гетмана літоўскага Міхала Казіміра Агінскага. У 1771 годзе Агінскі перайшоў на бок Бар-

Палац Пуслоўскіх у мікрараёне Альбярыцін Слоніма сёння.

скай канфедэрацыі, але не змог са сваім войскам захапіць Нясвіж і Слуцк. У ноч на 23 верасня 1771 года яго трохтысячнае войска было разбіта рускімі войскамі Суворова. Пасля паразы Міхал Казімір Агінскі эміграваў. Але праз чатыры гады вярнуўся ў Слонім, дзе пабудаваў некалькі прадпрыемстваў, друкарню, заснаваў тэатр і капэлу. Па яго ініцыятыве і на яго сродкі быў пабудаваны ў Слоніме і канал.

У тэатры Агінскага працавалі прафесійныя беларускія, польскія, нямецкія, італьянскія оперныя і драматычныя актёры, мастакі, прыгонны хор і балет. Тэатр меў філіялы. Рэпертуар, які ставіўся на сцэне тэатра, уключаў 60 опер, 18 балетаў, 3 музычныя камедыі, 253 сімфоніі і больш як 460 іншых музычных твораў. У 1781 годзе функцыянаваў «пльвучы тэатр» на баржах на Агінскім канале. А «дом оперы» меў вялікую сцэну, прыстасаваную для паказу любых барочных спектакляў, оперных і балетных, для выхаду вялікай колькасці спевакоў і артыстаў, для баталій коннікаў і водных феерый (частка сцэны затаплялася вадой з канала, і па ёй плавалі лодкі), для складаных дэкарацый, розных сцэнічных эфектаў. Побач з тэатрам у 1765 годзе пачала дзейнічаць першая кавярня («кафенхаус»). Гэта быў шыкоўны цагляны будынак, аздоблены шаўковымі шпалерамі і гравюрамі на медзі. Посуд тут быў фаянсавы варшаўскай вытворчасці.

Паштаўка. Першая палова XX ст.

«РУСО — МОЙ КАЛЕГА!»

Міхал Казімір Агінскі пісаў музыку і літаратурныя творы, некаторыя з іх былі надрукаваны ў слоніўскай друкарні. Як згадваецца ў крыніцах, калі памёр Жан-Жак Русо, Агінскі выправіўся да караля і сказаў: «Ваша міласць, памёр мой калега!». Кароль палічыў, што гаворка ідзе пра польскага гетмана Сасноўскага. «Не, — запярэчыў Агінскі, — я маю на ўвазе смерць Русо!». Калі ж ён убачыў здзіўленне караля, то патлумачыў: «Бо Русо ж напісаў музыку да оперы *Le Devin du Village*. Я таксама пісаў лібрэта і музыку да опер, якія былі тастаўлены ў Слоніме. У гэтым сэнсе Русо — мой калега!».

Тэатр Агінскага ў Слоніме знаходзіўся на Опернай вуліцы. На вялікі жаль, будынак тэатра да сённяшніх дзён не захаваўся. Але ёсць у нас Оперная вуліца — назвы такой не мае ні адзін горад у свеце. Захавалася аўстэрыя, пабудаваная з цэглы архітэктарам Я. Боем,

які праектаваў пры палацы Агінскага шэраг барочных надворных пабудов. Палова першага паверх аўстэрыі выкарыстоўвалася як гасцёўня, перакрытая чатырма ветразевымі скляпеннямі з цэнтральнай апорай. Пад гэтай часткаю дома знаходзіцца шырокая скляпеністая сутарэнні. Цэнтральная лесвіца вузкага вестыбюля вядзе на другі жылы паверх. Аўстэрыя — адзіная пабудова аднаго з найцікавейшых палацавых ансамбляў Беларусі другой паловы XVIII стагоддзя, што ацалела.

Слонім часоў Агінскага нярэдка называлі палескімі Афінамі. Сюды ў святочныя дні з'язджаліся вяльможы і багатае шляхта з усяго краю і нават з Варшавы. Скверы, сады, аранжарэі і рыбныя ставы стваралі і даглядалі найлепшыя спецыялісты Еўропы. Дарэчы, у Слоніме пры двары Міхала Казіміра Агінскага прайшлі дзіцячыя і юнацкія гады яго пляменніка Міхала Клеафаса Агінскага, аўтара вядомага ўсім паланэза «Развітанне з Радзімай». Тэатральны шлях, які пачаў у Слоніме Міхал Казімір Агінскі амаль 300 гадоў назад, доўжыцца і сёння. У горадзе існуе прафесійны дзяржаўны драматычны тэатр, які ставіць спектаклі па п'есах беларускіх, расійскіх, польскіх, французскіх і італьянскіх драматургаў як для дарослых, так і для маленькіх глядачоў. А пяць гадоў назад калектыв тэатра пераехаў у новы ўласны будынак, які знаходзіцца ў самым цэнтры горада. Дарэчы, насупраць тэатра ў Дзень беларускага пісьменства будзе адкрыты помнік былому старасту Слоніма Льву Сапегу, а каля канала Агінскага ўстановаць бюст Міхалу Казіміру Агінскаму.

КРОЧЫМ ДАЛЕЙ

Калі пазнаёміліся з мясцінамі, звязанымі са Львом Сапегам і Агінскімі, можаце наведаць у цэнтры Слоніма і кляштар бернардынак, і кляштар бернардынцаў, Спаса-Праабражэнскі сабор, сінагогу. Слоніўская сінагога — самы стары архітэктурны помнік у нашым горадзе. Яна пабудавана ў 1642 годзе. У будучыні плануецца адрэстаўраваць яе і адкрыць тут беларускі рэспубліканскі музей яўрэйскага мастацтва. Слонім — горад шматканфесійны. На левым беразе канала Агінскага знаходзіцца мячэць. Можна завітаць і сюды, дзе імам слоніўскай мусульманскай абшчыны Сулейман Байрашэўскі раскажа гісторыю мусульман на нашай зямлі, зробіць экскурсію па мячэці. Татары ў Слоніме пасяліліся ў XVI стагоддзі, а ў 1765 годзе тут ужо была мячэць.

У ГОСЦІ ДА СТАБРОЎСКАГА І ЛОЙКІ

Пазнаёміўшыся з усімі канфесіямі і іх храмамі, вярта вярнуцца ў цэнтр горада і наведаць краязнаўчы музей імя Язэпа Стаброўскага. Ён быў археолагам, краязнаўцам, гісторыкам, філосафам і на аснове ўласнай калекцыі стварыў у 1929 годзе краязнаўчы музей, на адкрыццё якога прыязджаў нават Прэзідэнт Польшчы Ігнацы Масціцкі. Сёлета ўстанова адзначыць 90-годдзе. Сапраўдны росквіт музей атрымаў у канцы 1939 года і на пачатку 1940-х гадоў. Жыхары горада і раёна ахвотна наведвалі яго. Дзякуючы нашаму гісторыку і краязнаўцу, ён узбагаціўся — мінералагічнай і палеанталагічнай экспазіцыямі, выстаўкамі па гісторыі і рэлігіі, карцінамі, нумізматкай, этнаграфічным матэрыялам. Усё складвалася даволі добра, але раптам — вайна. У чэрвені 1941 года гаспадарамі ў Слоніме ўжо былі немцы. І ўсё ж 2 кастрычніка 1942 года на Паркавай вуліцы, 42 у старажытным горадзе над Шчарай музей зноў адчыніў свае дзверы.

Ад краязнаўчага музея вам трэба толькі перайсці вуліцу — і трапіць у музей кнігі Слоніўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Якуба Коласа. Гэта першы музей кнігі ў Гродзенскай вобласці. Складаецца ён з трох залаў. Адна зала прысвечана класіку, другая — распавядае пра літаратурную Слоніўшчыну, а трэцяя — гэта музей самага знакамітага слоніўца — Алега Лойкі, пісьменніка і педагога, доктара філалагічных навук, прафесара, члена-карэспандэнта Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. А яшчэ вы абавязкова павінны завітаць у Альбярыцін — стары мікрараён горада. Раней тут знаходзілася сядзіба маршалка шляхты Слоніўскага павета Войцеха Пуслоўскага. Да сённяшніх дзён захаваўся яго палац, дзе некалі была багатая калекцыя твораў мастацтва, захаваліся флігель, стайня і пейзажны парк.

Сяргей ЧЫГРЫН
Фота з архіва аўтара

«Якая я, ведаеш?..»

Што такое Прыкарпацце? Водар нечага недасяжнага і ў той жа час дужа жаданага... Захаванне гісторыі, культуры, нацыянальных традыцый. Сучаснасць з усімі яе інавацыямі. А яшчэ — прыўкрасныя дзяўчаты, тым больш дзяўчаты-паэтэсы!

Мар'яна
СУРМАЧЭЎСКА

Шоўку судомы

Маё сэрца — болю
струна
Тваё сэрца — святло
і паішана

Твае рукі — цела душа
Мае рукі — вылечваюць раны
Мая змора — волі глыток
Твая змора кліча дадому
Твая пяшчота стварае шоўк
Мая пяшчота твораць судомы

Мае вочы — вечнасці свет
Твае вочы — удзячнасці крона
Твае думкі — сонмы планет
Мае думкі — лёду бутоны

Мае мары — чараў пясок
Твае мары — сэрца аскома
Твае мары — колер і шоўк
Мае мары крычаць у судомы

Навучы

Навучы мяне думаць мени
Навучы мяне не падаць як зорка з неба
Калі жаданне не спраўдзілася
Навучы не плакаць
Не баяцца страчваць
Не страчваць мяне навучы!
Навучы вышыні трымаць тыя, у якіх
толькі

Святло, бясконцасць, я і ты...
Навучы мяне думаць мени!
Баяцца
Пакутаваць
Навучы мяне быць тут і зараз!
Навучы мяне веру не губляць, сяброў, мару і
Сябе...
Навучы мяне ў радасці не сумаваць
Навучы мяне хадзіць па зямлі басанож
і камяні абыходзіць

Навучы мяне любіць свет
Жыццё
Сябе
Калі няма побач цябе
Навучы...
Навучы мяне свяціць для цябе штодзень
Штоноч
Штосекунды.
Навучы мяне ні аб чым не шкадаваць!
Навучы не шукаць сябе ў іншых сусветках
Стань тым, каго я буду спазнаваць яшчэ
не адно жыццё

Маёй прасторай стань!
Маёй прасторай будзь
Або проста будзь...
Навучы мяне не знікаць без вестак
І быць сабой без цябе...
І нават калі ўсе словы скончацца
Я буду пісаць пра цябе
Крычаць
Маляваць цябе
Дыхаць табою буду я
І нават плакаць
Кожную секунду ажыўляць.
Толькі кахаць мяне не вучы!
Як ніхто
Ніколі
Нікога...

***

Яе апраналі ў косы,
У косы ўпляталі банты,
Шумела ў палях калоссе,
У галовах жа — мантры.

Яе апраналі ў сукню
З ружовых пялёсткаў півоні,

У чай насыпалі цукар,
Не верылі ў забабоны.

Яе апраналі ў калготы,
Абувалі ў туфлі паволі,
Праводзілі на работу,
Адпускалі на волю.

Яе апраналі ў рамы,
Навешвалі цюлі, шторы,
Ды самі сваімі ж рукамі
Стваралі коркі-затары.

Яе апраналі ў кокан,
Як вусеня, і... душылі.
Ніхто не міргнуў і вокам —
А мятлік расправіў крылы.

***

На пагорку старых раўнін
Спакой знаходзіць дзіўны сон
У разнабоччы велічынь,
У кайданах даўгіх судом.
У іх чутны смех ціхі, плач
Марнота ішчэ не пройдзеных дарог...
Мяне ў памятках сваіх пазнач,
Бо хтосьці нас дваіх для іх збярэ.
Прыйдзі, руку сагрэеш на плячы,
Адчуеш свайго ічасця пльнь.
Мы ўдваіх, у моры, мы чаўны,
Таму што кожны з нас у лёсе — сын.
Таму што кожны з нас у лёсе — сон.
Як снег, як попел, як лісток,
Кранаюць зноў судомы скронь.
Мяне спатоль, рассып пясок.

Анна ЯНУШ

Татаў малюнак

Намалюй мне
казку, тата!
Сярод гор намалюй
масты

І вялікую саву,
вушастую,

Ля падножжа тае гары.

Намалюй у картузах зоры,
Што пльвуць па срэбраных лужах.
Намалюй мне сіняе мора,
Дзе гайдаецца човен дужа.

А дзесь побач — сонных мурашак,
Коўдраю з моху ўкрытых,
Дзе вясновая ранняя пташка
Спрабуе іх неба выціць.

У кутку намалюй цюльпаны,
Сярод іх — незабудкі сінія,
А сівыя ад веку туманы
Схавай вунь у той хаціне.

І сябе малюй на адвароце,
Пакуль човен плыве хоць крыху.
У зямным шумным кругавароце
Ты адзіны, каго зберагу.

***

У абгорнутым цемрай пакоі — контуры
цела,
І ад таго вецер шторы мацней калыхае.
Апошняя свечка, як быццам наўмысна,
датлела,
А постаць стаіць, постаць раптам
насустрэч ступае...

Яна зачароўвае, крык мой трымае ў
палоне,

Я дыхаю ледзьве, хаваюся ў думак мурах.
Зоркі пабляклі, стаіліся ў куце агоні.
— Хто ты!? — пытаюся. — Няўжо ты
мой страх?

Свет, заміраючы, гадзінніку стрэлкі
ламае.
— Пусці! — я шапчу. ...І б'юцца старыя
люстэркі.

Яна ж валасы на руку намотвае і
не пускае...
І ў ценю закінутага вакзала жыццё
памеркла.

Ды варта ў вочы зірнуць, і ўсё зробіцца
зразумелым.

Аж да злому костак словы нямыя
крычыць цішыня.
У абгорнутым цемрай пакоі — контуры
цела

І ўсведамленне... «Яна — гэта я».

Таго, каго нельга кахаць

Пагавары са мной. То грэх хіба!
Я маўчу толькі таму, што ты — табу.
А як бы можна... Да тваіх ног упала б я.
А можа, яшчэ і ўпаду.

Сябе згублю і стану для цябе цемрай-
сцяной.
І зараз цябе баюся так, быццам ты —
звер,
Калі б толькі можна... Была б вечна
з табой,

Глядзела б у вочы твае.

Якая я, ведаеш? Бачыш, гараць масты!
І подых твой накрывае, нібы імгла.
Прашу цябе, сыходзь! Усім, чым магу,
малю: ідзі!
Я ўжо страціла ўсё, што магла.

Або гавары. Патануць мне не дай.
Твае абдымкі пякуць, яны — наішчадкі
агню.

Пусці мяне, кляты! А лепш не адпускай...
Хай я ў табе патану.

Была б я з табой. Была б, як бы магла.
А дзе я і хто я? Сама не знаю.
Уцякаць уцякала. Уцякала, але не ўцякла.
Няўжо я цябе кахаю!?

Ольга НОВАК

***

Паглядзі, як
узбуйнелі твае
сады,
але зараслі дарогі
Да нашага месца,
дзе за трэцяю справа
слівай

(Ты не казаў адмыслова нікому з-за
перасцярогі)
Мы сядзелі і ў той час я здавалася сабе
ішчэлівай.

Паглядзі на далёкія зоркі, што нам
абяцалі волю
(Яны ўжо даўно памерлі, яны — астылыя
трупы).

Памятаеш, як хапалі наветра,
прыпраўленае алкаголем?..
А выраслі — і марам нашым рэальнасць
звязала рукі.

Паглядзі, у што ператварыліся я і мае
вершы
(Ты бачыш, як яны пачарнелі ад часу і
мораку?)

Бо свет не стаіць на месцы, і прыйшлі
іншыя, мо й не лепшыя.
Адно ўспаміны, і тыя даўно ўжо
мёртвыя.

Казка

Калі б ты ўмеў маляваць, намалюваў бы
мне грудную клетку
Між рэбраў (што нагадвалі б галіны
дрэў), дзе б я пасадзіла кветкі:

Далікатныя півоні, калючыя ружы
і дзе-нідзе макі.

Сэрца цешылася б такому суседству,
і гэта ставала б знакам,

Што час ажыўляць здранцвелыя мышцы,
давяраць сонцу,
Разганяць кроў, укрыцца марамі,
забыцца пра гордасць.

Калі б ты ўмеў ляпіць, то выленіў бы мне
лёгка, так?

З гліны, жывыя, каб дыхалася няпэўна,
але ў смак.

Выразаў бы дзвюх птушак збоку,
каб навучылі мяне лятаць,

А з інішага — рыб, бо адсутнасць мора
для мяне горшая з усіх страт.

Жылі б мы ўтрох, як у казцы: я, сэрца
і лёгка.

Дыхалася і свяцілася б нам весела,
ішчэліва і з палёгкай.

Гадавалі б птушанят, забавлялі рыб
і гора не зналі.

Ды сэрца
Чамусьці не б'ецца,
Сэрцу
Цябе
Замала...

***

З вачэй маіх падаюць яблыкі —
ні іх паволі.

Свет такі няпэўны, такі чужы.
Прачыніліся дзверы, раскрышыўшыся
напалам.

Абярну сабе імёны, адно пасвяці.

У кішэнях схаваю пад вечар
крыху радасці.

Кветкі ў вазу з рэбраў для
цябе пасаджу.

Косткі вымаклі ў малацэ,
упіліся ў скуру.

Да зямлі прыраслі,
вучыся ім верыць.

Вучыся здымаць шалупінне
і знаходзіць сушу.

Усё важнае трымаць у сабе,
усё запоўніць ракавінкамі.

Наважся ўжо,
каб пайсці па тонкім.

Ты мне пасвяці, я вяртаюся дадому.

***

Адкуль гэта ўва мне ходзіць,
сведкі ўнутры разгойдваюць?

Нібы ў найлепшым танга,
плывём ганарова абодва.

Кожны ў сваёй пустыні,
кожнаму чалавеку па сусеце.

Свяціць камусьці так хараша,
так небяспечна і весела.

Успаміны, зачыненыя ў рамкі,
паразвешываеш на столі,

каб кожную раніцу
заходзіць як у галерэю.

Пераглядаць артхаус
і не змагчы дакрануцца —

асаблівы від мазахізму,
асабліва ў гэтым музыка.

Каб далей жыць,
патрэбна большая мужнасць, чым

каб памерці,
у жмені збіраеш усе ўнутраныя мегагерцы,
закопваеш у зямлю,

каб вылечыцца ад хваробы.

Зямля трымаецца на трох кітах,
я ж трымаюся на табе.

Пераклаў з украінскай Мікола АДАМ

Палявыя доследы душы

Літаратура падаецца асабліва загадкавай і складанай сістэмай, калі пачынаеш задумвацца пра сэнс яе існавання, значэнне і сутнасць. Напэўна, самая лагічная з простых высноў, якія можна зрабіць, — кожны аўтар сам для сябе вызначае мэты і спосабы іх дасягнення, а значыць — і сэнс творчасці. Услед за пісьменнікам чытач вырашае сам, навошта яму той ці іншы твор і як ён яго разумее.

У твораў, якія проста апісваюць падзеі, што адбываюцца ў рэальным жыцці і не маюць ніякага адцення прыдуманасці ці наўмыснасці, зусім не тая задачы, што ў тэкстаў, для якіх асноўны спосаб дыялогу з чытачом — сюжэт. Калі гісторыі з кнігі набліжаны да жыцця і адсутнічаюць нейкія надзвычайныя падзеі, з'яўляюцца два варыянты: а) гэта проста графаманскія дзённікі, напісаныя выключна дзеля аўтарскага задавальнення; б) каб зразумець сутнасць, закладзеную ў тэкст, трэба сцягаць за межы сюжэтай канвы.

Да апошняй катэгорыі можна аднесці зборнік Вінцэся Мудрова «Восень у Вільні» («Кнігазбор», 2019). Складзеная з дзесяці апавяданняў кніга ўтрымлівае вынікі даследаванняў жыцця, прытым з таго боку, які прынята не заўважаць не толькі ў літаратуры, але і ў самім жыцці. Усе героі Мудрова чымсьці падобныя. Першае, што кідаецца ў вочы, — іх звычка ўжываць алкаголь: у пяці з дзесяці апавяданняў ёсць сцэна, дзе галоўны герой прачынаецца з пахмелля. Гэтая адметнасць выяўляе важную для раскрыцця характараў персанажаў дэталь — непаразуменне з уласным жыццём і навакольным светам. Аўтар апавяданняў даследуе спосабы, якімі чалавек намагаецца справіцца з гэтым непаразуменнем. Што цікава — часта галоўны герой з'яўляецца пісьменнікам. Падаецца, што пісьменніцтва як спосаб пераадолення ўнутраных і знешніх канфліктаў вельмі цікавіць аўтара. Тое, як пісьменнікі паказаны ў творах, па-свойму развенчае міфы і разбурае стэрэатыпы. Бо, па сутнасці, літаратары пераследуюць тая ж унутраныя праблемы, што і іншыя персанажаў, а творчасць разглядаецца ўсё на тым жа побытавым фоне. Прыроду натхнення, творчага крызісу, выбару пісьменніцкай справы, паняцце графамані і сутнасць пісьменніцкага поспеху аўтар адлюстроўвае без рамантычнага флёру, месцамі нават гру-

ба і схематычна. Часам з'яўляецца адчуванне, што творца іранізуе са сваёй справы або хутчэй са штучнасці і няшчырасці ў ёй. Падкрэслена маргінальнасць герояў, ледзь не поўная безэмацыянальнасць, нясхільнасць да камунікацыі могуць падацца чытачу несімпатычнымі. Але, здаецца, аўтар абсалютна не імкнецца да нейкага кантакту з чытачом, а, наадварот, наўмысна супрацьпастаўляе яму персанажаў. Уявіць на месцы чытача гэтай кнігі чалавека, якога апісвае Мудроў, даволі складана. Нават у саміх апавяданнях героі амаль ніколі не трымалі ў руках кніг (бадай, толькі за ўласным аўтарствам). Нягледзячы на ўсё гэта, ні ў адным з тэкстаў не глыба падзяліць персанажаў на станоўчых і адмоўных. Яны ўсе простыя жывыя людзі, са сваімі характарамі, стаўленнем да іншых, недахопамі і вартасцямі, прычым пазіцыямі.

Яшчэ адно робіць гэтую кнігу чымсьці значна большым, чым проста зборнікам побытавых замалёвак: час дзеяння ва ўсіх тэкстах адрозніваецца і паўстае не проста фонам, але і адбываецца на лёсах і паводзінах людзей. Такім чынам, у аўтара з'яўляецца яшчэ адзін аб'ект даследавання — гістарычныя абставіны і іх уплыў на персанажаў.

Сярод іншых вылучаецца загаловае апавяданне «Восень у Вільні». У ім найбольш заўважна адлюстраванае часу. Атрымліваецца моцная павязь: гістарычны падзеі становяцца фонам для жыцця падлетка ў Вільні трыццаць дзвятага года; праз жыццё звычайнай сям'і адлюстроўваюцца падзеі блізкай вайны, змены ўладаў і пытанні беларускай самасвядомасці ў Заходняй Беларусі ў складзе Польшчы. Апошняе, дарэчы, выяўляецца нестандартна: беручы ў рукі кнігу Якуба Коласа, хлопца не адчувае зацікаўленасці, у ім нічога не абуджаецца, ён не імкнецца ўключыцца ні ў якую барацьбу. Адчуванне сябе беларусам унутранае, бяспрэчнае і не мае пад сабой ніякіх палітычных кантэкстаў. Дарэчы, гэтае адчуванне ўласцівае і персанажам іншых апавяданняў. Напрыклад, у канцы апошняга твора герой разважае пра тое, што хоча з'ехаць, але яго намер амаль беспадстаўна змяняецца. Нацыянальная самасвядомасць у кнізе Мудрова — абсалютна фонавае, натуральнае і нязменнае пачуццё ці хутчэй стан, які ніяк не выпінаецца з характараў герояў.

Што тычыцца тэхнічнага боку, ніякіх пытанняў да тэксту не ўзнікае. Стылістыка, лексічная багацце, выдатна прапрацаваны сінтаксіс апісанняў і дыялогаў чарговы раз свярджваюць прафесійнасць аўтара. Нягледзячы на дакладныя і не вельмі шматслоўныя апісанні, часам, каб унікнуць у гістарычныя абставіны і ахапіць усю карціну падзей, даводзіцца спыняцца на старонцы, не спяшацца перагортваць. Нельга сказаць, што гэта нейкая праблема.

І ўсё ж такі «Восень у Вільні» — не тое чытво, што можа выконваць расслабляльную і забаўляльную функцыю. Кніга вымагае ад чытача пэўнай падрыхтаванасці. У творах не варта шукаць адказу на пытанне «Што хацеў сказаць аўтар?», рэзкіх сюжэтных паваротаў... Тут няма ўжо згаданага падзелу на «добрых» і «дрэнных», усе апаведы аб'ядноўвае агульныя фонавыя песімізм. Падаецца, што гэты зборнік можна разглядаць менавіта як справядзачу па сацыяльна-псіхалагічных даследаваннях, якія аўтар праводзіць адпаведна ўнутраным запытам і патрэбам.

Дар'я СМІРНОВА

3 надзеяй на лепшы сцэнарый

накшталт «пажар вайны», «жудасны плач», «рады магіл», «патопы крыві» сустракаюцца на працягу ўсяго зборніка, нібыта дзеля таго, каб «працверзіць» чытача, які падрыхтаваўся да лірычных разваг ці сузірання прыроды.

Майстэрства Міколы Мятліцкага — у прамалёўцы выразнай карціны, якая не патрабуе дапаўненняў і каментарыяў. Гэта як палотны, дзе можна назіраць за людзьмі, бачыць на тварах жах, боль, горыч, нянавісць ад таго, што адбываецца з імі і іншымі героямі. А такія вершы, як, напрыклад, «Азарычы», «Асвенцым», «Чырвоны бераг», увогуле патрабуюць эмацыянальнай устойлівасці. Аўтар амаль не пакідае нічога патаемнага, пазбягае недаказанасці. Таму радкі як нагода для асабістых разважанняў чытача сустракаюцца радзей:

...Семдзсят трэці раз
Паўтарае забіты салдат
З-над парушанага
Надмагільнага помніка
Распешчанай Еўропе:
— Памятай, я цябе вызваліў!
Заставайся ўдзячнаю
А яна, распуніца-дзеўка,
І з мёртвага
Патрабуе еўра...

Адна з цэнтральных тэм — Другая сусветная вайна — на працягу роздумаў пераходзіць у развагі пра цяперашні час. Але калі супрацьстаянне «савецкі народ — фашысты» аўтар апісвае даволі канкрэтна, то ў дачыненні да сённяшняга дня адлюстраванне больш абагульненае, хоць часам і згадваюцца некаторыя моманты канфліктаў. Мікола Мятліцкі мудра займае асцярожную пазіцыю і не робіць канчатковых высноў. Але ў кожным творы ён выступае як сапраўдны гуманіст, які абараняе свае ідэі. Так, у вершы «Бежанцы» паэт ставіць кропку і аўтаматычна ўступае ў любую палеміку, звязаную з тэмай вайны: «Лепш жыць век беспрытульным валацугам, / Як згінуць ад разбору і вайны».

Не баіцца паэт і прагназаваць будучыню: «Што чакае Еўропу праз дваццаць

гадоў? / Гаварыць я пра гэта сягоння га-тоў». Часцей ён адкрыта выказвае спадзею на шчаслівую бясхмарную будучыню («і спачыне апошні ў зямлі тэрарыст»), але бывае песімістычна настроеным і не бачыць перспектывы мірнага прадаўжэння жыцця (гаворка аб прагрэсе, які можа зрабіць свет нежывым). З надзеяй і любоўю ён глядзіць на мірны беларускі народ. У вершах Беларусь паўстае як краіна, што ўваскрэсла дзякуючы сумленню тых, хто пакутаваў вякамі. Аўтар імкнецца данесці гэтае пачуццё спакою беларусаў пасля выпрабаванняў. Недзе і ў немудрагелістай форме:

У добра заўжды на службе,
Бульбу з даўнасці ядуць.
У сапраўднай, вернай дружбе
Век сяброў не падвядуць.

Нягледзячы на высокія памкненні аўтара, часам у зборніку сустракаюцца сумніўныя з пункту гледжання формы і зместу радкі, хоць катэгорыя сумніўнасці — рэч вельмі суб'ектыўная. Але, здаецца, можна было б пазбегнуць твораў накшталт:

Многа хворых на рак,
Смутак нудзіць душу.
Ім спрыяю ўсяляк —
І вясёлку нашу.

Паэт вядзе дыялог з сучаснікам, прапаноўвае роздум, спрабуе адказаць на надзённыя пытанні: «З тугою гавораць турысты: — Зашмаг / Тут помнікаў з бронзы, граніты і сталі. / Не кожны з іх чуе раскаты гармат / І поспевы куль, што прыцэльна ляталі». У іншым вершы ёсць працяг тэмы помнікаў, дзе Мікола Мятліцкі здзіўляецца, якія помнікі стварыў наш час (напрыклад, бабры ў Бабруйску, кулік у Тураве, яйка ў Салігорску). У гэтым бачыцца аптымізм паэта: «Рукі беларусаў ужо меней стамленыя сёння».

Унутраны свет хвалюе Міколу Мятліцкага менш, чым знешні. Большасць твораў аўтара — гэта вершы-прамовы, вершы-звароты, вершы-заклікі. У рэдкім выпадку ён звяртае ўвагу на асобу лірыч-

нага героя (якога ў кнізе цяжка не атаясаміць з постаццю аўтара). Чытач ведае яго думкі, пачуцці, стаўленне да той ці іншай з'явы, але асоба за гэтым нібы хаваецца. Калі звычайна паэты ў сваіх зборніках, асабліва такіх аб'ёмных (толькі змест займае больш чым 15 старонак), адкрываюць душу і распавядаюць пра набалелае-асабістае, то Мікола Мятліцкі не ўдзяляе гэтаму шмат увагі.

У цэлым лірычны герой — асоба аптымістычная і ўдзячная. Але зрэдку некаторыя творы перадаюць традыцыйную атмасферу адзіноты і журбы:

На зямлі —
Цэлае мноства гарадоў,
Дзе ў адначасце
Грукаюць мільярды колаў,
Рушаць мільярды крокам.
<...>

І толькі я, адзіночны вандроўнік,
Абходжу іх кожны раз пачаргова
У бязмежжы свайго ўяўлення.

Пачуцці ў творах перадае прырода, якой у зборніку адведзена асаблівае месца (у тым ліку ў сувязі з Чарнобылем і пагрозай экалагічнай катастрофы). Яна, амаль заўсёды яркая і квітнеючая, паўстае як асобны герой, надзвычай жывы і трапяткі («І дзень, як дзед праяблы, плечы звёў»). Усё ў творах буе, цвіце, пахне: тут і журавінавае балотца, і грыбныя сцяжыны, і нямыя хмары, і разамлелыя бары, і разлогі палёў...

У краях чужых навадраваў замала,
Мой век не знаўся з прыткасцю такой.
Ставала часу зведаць дасканала
Бацькоўскі кут і край радзімы свой.

Увогуле, тэматычна багаты зборнік вершаў Міколы Мятліцкага здольны не толькі крануць душу. Аўтар мэтанакіравана звяртаецца да розуму і свядомасці сучасніка. Спадзеючыся на лепшы сцэнарый для свету, ён гукае да нас: «Чаму вы называеце мары мае ўтопіяй?». Што ж, у кожнага знойдзецца свой адказ на гэтае пытанне.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Позні вечар, поўны дум...»

Любіць жыццё, здзіўляцца жыццю, не стамляцца знаходзіць у ім новыя грані, адценні, вобразы — вялікае мастацтва. Для пісьменніка гэта асабліва важная здольнасць, яна дапамагае яму развівацца і ўдасканальвацца ў прафесійным плане.

Сённяшні свет патрабуе хуткага руху. Кожны некуды спяшаецца ў няспынным шалёным рытме, спрабуе «ўхапіць» імгненне... І ўсё ж так шмат наўкол расчаравання, зняверанасці, адчування страты арыенціраў. Між тым ідэалы, на якія варта раўняцца, побач: вось яны, нашы сучаснікі, руплівыя, разумныя, натхнёныя стваральнікі і захавальнікі самых каштоўных і вечных у нашым зменлівым свеце скарбаў — духоўных і інтэлектуальных.

Безумоўна, ніводзін творца (няважна, хто ён: навуковец, літаратар, мастак, дойдзі) не адбыўся сам па сабе. Асноўныя рысы характару і схільнасці, якія так любяць пасля называць прыроджанымі, насамрэч фарміруюцца там, «ігдзе зродзіліся і ўскормлены суть по Бозе» — на так званай малой радзіме.

У мінулым годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла кнігу навіл і эсэ Навума Гальпяровіча «На скрыжаванні сноў». Прачулы лірык, аўтар шматлікіх паэтычных кніг, ён ужо даўно друкуе ў перыёдыцы свае праязныя мастацка-дакументальныя нататкі. Хаця азначэнне «праязныя» не зусім дакладнае. Бачна, што іх пісаў паэт. І творы, змешчаныя ў кнізе, нельга аднесці да нейкага пэўнага кірунку. Гэта і не дзённікавыя запісы («...Ніколі не вёў дзённікаў. Спрабаваў некалькі разоў, але кідаў»), і не модны «нон-фікшн». Гэта само жыццё — увабраваў у душу, пераасэнсаванае, па-мастацку перапрацаванае і выкладзенае на паперу. Кніга атрымалася цэласная, гарманічная і глыбокая па змесце — рэдкасць для падобных выданняў. Чамусьці яе выхад не атрымаў належнага розгаласу ў перыёдыцы, хаця заслугоўвае яна нашмат большай увагі.

Бо мала хто здольны нетрывіяльна, без лішняга пафасу прызнацца ў любові мясцінам, дзе нарадзіўся. Тым больш калі радзіма — калыска беларускай дзяржаўнасці, славыты Полацк. Тут лёгка збіцца

на банальнасці і пустаслоўе. Навум Гальпяровіч арыгінальны і шчыры ў кожнай думцы, у кожнай фразе: «Мой маленькі ціхі горад знаёмы мне да кожнай выбоіны ў бруку, да кожнага криваватага завулчачка, горад, у якім і ўдзень можна было заблукаць, нібы ў лабірынце...».

Родныя, суседзі, знаёмыя — галоўныя героі аповедаў, іх стваральная і рухальная сіла. Нібы ў кінафільме, перад чытацкімі вачыма праносіцца тая, дзякуючы каму хлопчык Навум навучаўся шчодрасці, спагадзе, спасцігаў няпростыя, часам жорсткія, жыццёвыя ісціны. Размова з бабуляй пра вечнае: «Бабуля, а дзе Бог? На небе? А чаму мы яго не бачым?». І першыя слёзы пасля яе пахавання... «Кажуць, усё на свеце паўтараецца. Прынамсі, імёны», — высноўвае свой чарговы афарызм аўтар, тлумачачы, чаму ён назваў сваю дачку ў гонар бабулі.

Гэта і сябрукі-аднагодкі — Васька, задзіра Лёнька Ганжа... Гэта і Мішка — дварава «кароль» з аднайменнага апавядання. Напэўна, кожнаму з нас у дзяцінстве сустракаўся нехта падобны на бабелеўскага Беню Крыка — адчайны і бясстрашны вулічны герой, на якога хацелася раўняцца, каб быць паважаным, каб перамагачы ў бойках і мець прыхіль-

ніц сярод дзяўчат... Гэта і першыя літаратурныя адкрыцці («Тэкерэй»), і першыя закаханасці («Маруся», «Фаціма», «Ванда»). Гэта і Сяргей Божы Чалавек з аднайменнага аповеду — той, хто паказаў прыклад сапраўднай, непрытворнай веры ў хрысціянскія заповеды... Гэта і першыя сутыкненні з абсурднасцю ганебных праў антысемітызму — жаклівымі рудыментамі варварскага мінулага.

Часам узнікае ўражанне, што чытаеш мастацкую аповесць, бо шмат хто з герояў вандруе з аповеду ў аповед. Вобразы бацькі і маці цэнтральныя, ім, самым родным людзям, аўтар абавязаны не толькі з'яўленнем на свет, але і фарміраваннем чалавечых ідэалаў, ладам мыслення, светаўспрыманням. Якім глыбінным і сапраўдным сэнсам напаяняецца слова «бацька», калі тата, інвалід вайны з адзінай дзеючай рукой, нясе сына, дванаццацігадовага хлапчука з прабітай падчас дзіцячых гульняў нагой, некалькі кіламетраў да бальніцы на сваіх плячых... «...Перад смерцю ён стаў лёгкім, як дзіця, і ўжо я ледзь не пераносіў яго з пакоя ў пакой... І вось цяпер, калі ён памёр, я ўсё часцей успамінаю тую дарогу, ягоную дужую спіну і ўласную веру, што ўсё будзе добра, калі са мной бацька. І чую ягоны голас: «Нічога, сыноч, пацярпі...».

Значнае месца ў кнізе прысвечана літаратурнаму жыццю Наваполацка канца 70-х — пачатку 80-х гадоў мінулага стагоддзя. Яно сапраўды віравала, і нарыс «Былі крыніцы сінія...» — таму пацвярджае. Навум Гальпяровіч тактоўна «зашыфраваў» сваіх паплекнікаў-літаратараў, але людзі, абазначаныя ў літаратуры, без цяжкасцяў пазнаюць тых, хто хаваецца за красамоўнымі імёнамі: Гаспадар Тайгі, Анёлак, Друкар, Разумаў — сёння гэта вядомыя асобы ў літаратурным свеце.

Распавядаючы пра замежныя вандроўкі, пра шматлікія знаёмствы, Навум Гальпяровіч штотараз вяртаецца да разваг пра месца Радзімы і спаконвечных каштоўнасцяў у жыцці чалавека: «Быць выкародным і справядлівым — значыць не падпіхнуць у забыццё святое і выпакутаваць пакаленнямі [...], бо страта і заняпад любой мовы — трагедыя для ўсяго чалавецтва». Ён таксама засмучаецца, што «...знікла павага да

ролі пісьменніка ў грамадстве, што розныя падробкі, танны эпітаж, безгустоўе робыцца правілам у мастацтве і не толькі ў мастацтве».

На самай высокай і ўзнёслай ноце гукаць радкі пра вельмі важнага чалавека ў жыцці аўтара — паэта Алеся Пісьмянкова. Прыяцеляў, «фрэндаў» у сеціве можа быць сотні і нават тысячы, сапраўдны ж сябар — толькі адзін, і то калі пашанцуе яго сустрэць. Навуму Гальпяровічу пашанцавала. Унікальнае сяброўства пачалося, калі абодва былі ўжо сталымі творцамі і цягнулася некалькі гадоў, надвычай багатых на вандроўкі, жарты, кур'ёзныя выпадкі, на цікавыя сустрэчы з адметнымі асобамі. Шчымым болей працягчы старонкі, дзе аўтар піша пра трагічны сыход сябра з жыцця. Згадвае і верш, які прысвяціў яму Алесь Пісьмянкоў:

*Позні вечар, поўны дум,
Клопат плот гародзіць.
Акадэмія, Навум,
Нам пара выходзіць...*

Канстанцін Паўстоўскі ў сваёй знакамітай «Аповесці пра жыццё» сцвярджае: «Пісьменнік, выказваючы сябе, тым самым выказвае і сваю эпоху». На жаль, часіны, калі шчырасць і непасрэднасць былі асновай чалавечых стасункаў, канулі ў Лету. Сёння ўжо не завітваюць без папярэджання ў госці да сяброў, жывыя гутаркі больш не зацягваюцца да глыбокае начы, а творцы дыскутуюць, найчасцей не глядзячы адзін аднаму ў вочы, а ў каментарых пад пастамі ў фэйсбуку. Кніга «На скрыжаванні сноў» — пра незваротныя часы, і хоць аўтар — наш сучаснік, душой ён там — у сяброўскіх шчырых сустрэчах, размовах пра жыццё і літаратуру.

Нездарма ў зборніку такая незвычайная назва. Для творцы свет мрой — заўжды крыніца натхнення. А для Навума Гальпяровіча яшчэ і дадатковыя матывы і стымулы: «Мне снілася вясна, а значыць, жыццё працягвалася, значыць, трэба яшчэ верыць у добрае і светлае, змагацца з цемрай і паняверкай, адным словам — жыць».

Янка ЛАЙКОЎ

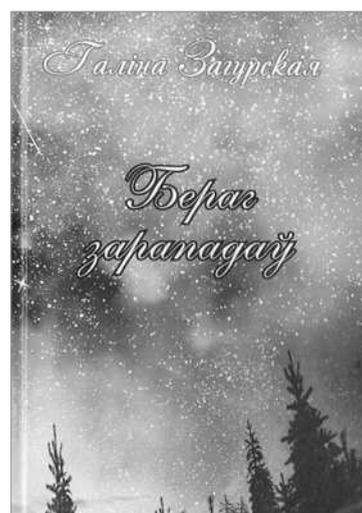
Падарожжа да сябе

Кожны літаратар мае сваё ўяўленне пра сутнасць паэзіі. Заўжды ёсць такія творцы, што ставяць перад сабой мэту здзівіць і нават шакаваць. Некаторыя імкнуцца выглядаць максімальна адметнымі і самабытнымі, што часцяком прыводзіць да прэтэнцыёзнага і пустога арыгінальнасці. Шмат хто сягае ў глыбіні мовы, рэлігійных і філасофскіх вучэнняў дзеля адкрыцця новых сэнсаў, спасціжэння сябе і (Су)свету.

Такія творцы заўжды складалі меншасць ад усіх служак багіні лірычнай паэзіі Эўтэрпы. Дамінуюць усё-ткі тыя паэты, для якіх найпершая ўнутраная неабходнасць — «изліць» сваю душу, падзяліцца радасцямі і нягодамі, перажываннямі і страхамі, сімпатыямі і антыпатыямі. Для такіх вершаскладальнікаў паэтычная творчасць — разнавіднасць аўтарэнінгу ці своеасабліва «тэрапія душы», якая ў працэсе напісання вершаў дазваляе зняць стрэс, пераадолець неспакой ці душэўны боль, чарговы раз перажыць прыемныя альбо драматычныя моманты мінулага.

Менавіта да апошняга тыпу творцаў і адносіцца полацкая паэтэса Галіна Загурская, якая сёлета выпусціла ў свет свой чарговы зборнік вершаў «Бераг зарападаў» (Віцебская абласная друкарня). Як і папярэднія, гэтая яе кніга атрымалася пранікнёна-кранальнай, душэўнай, прасякнутая замілаваннем да роднага кутка, любоўю да родных і блізкіх людзей, да выдатных сыноў беларускай зямлі — Міцкевіча, Купалы, Багдановіча, Быкава, Караткевіча...

Змест зборніка пераканаўча сведчыць, што Галіна Загурская настолькі знітаваная ў сваіх думках і мроях са сваёй «малой радзімай» (мястэчка Лявонпаль у Міёрскім раёне Віцебскай вобласці), што адразу згадваецца цудоўнае беларускае выслоўе: родная зямелька — як зморанаму пасцелька. Відавочна, паэтэсе доўга давялося церапіць свой шлях да родных вытокаў, каб выснаваць наступнае: «Вось тады прыплыла я сама да сябе, / Бо вяртацца да існасці — наша дарога».

Паэзія Галіны Загурскай вызначаецца меладыйнасцю, выразным рытмічным малюнкам. Многія вершы — гэта вершаваныя замалёўкі, якія распавядаюць пра айчынныя краіны, поры года. І гэта невыпадкова, бо паэтэса — яшчэ і самадзейная мастачка, яна неаднаразова ўдзельнічала ў мастацкіх выстаўках. Дарэчы, гэта яна здобіла ўласнымі работамі свой зборнік.

У большасці вершаў Галіна Загурская звяртаецца да глыбіняў няўрымслівай і чэпкай на дэталі памяці, дзельціца з чытачамі шматлікімі ўспамінамі, роздумами.

Чырвонай ніткай праз увесь зборнік праходзіць матыў пераможнай Любові: да прыроды і гісторыі роднага краю, да землякоў, да самых блізкіх людзей, роднай мовы:

*Прамаўляю я просьбу-замову
Пад вясновы капеж са страху,
І пращу я ў Нябёсаў любові
Для ўсіх не на дзень — на вякі.*

Галіна Загурская таксама спрабуе сябе ў розных формах і жанрах: санета і трыялета, рандэля і квантэмы; ёсць нават адзін верлібр. Гэта зрабіла паэтычны зборнік больш разнастайным, дадало яму фарбаў і самабытных

інтанацый. Праўда, створаныя аўтаркай квантэмы, запазычаныя з творчага арсеналу Алеся Разанава, вызначаюцца, на маю думку, празмернай рацыянальнасцю і адсутнасцю фірмовай разанаўскай «вар'яцінкі» — па сваёй мовы прыцягальнай сваёй шматзначнасцю і загадкаваасцю.

Але ў кнізе можна заўважыць і пэўныя хібы. Так, у некаторых вершах адчуваецца нацягнутасць, штучнасць, празмерная пафаснасць, часам сустракаюцца банальныя, бедныя рыфмы. Напрыклад, у наступным чатырохрадкоўі слова «кроў» наўмысна было «прывязана» да слова «ізноў», у выніку чаго ўзнікла класічная банальная рыфма:

*І боль перажыць; і ўваскрэснуць ізноў,
Каб новым ісці да людзей;
Над кожным радком праліваць сваю кроў,
Каб стала камусьці святлей...*

Акрамя гэтага, паэтэса варта было б пазбягаць ужывання «у нескладовага» пасля зычных, што сустракаецца ў зборніку даволі часта (каля двух дзясяткаў разоў). І ўжо зусім непрымальным з'яўляецца выкарыстанне дзвюх літар «ў» запар: «стварае ў ёй ўсё новыя старонкі»; «што прыхаваў ў сабе самоту»; «пазваў ў час далёкі мяне»; «пра што засведчыў ў творах» і падобнае.

Агулам жа паэтычны зборнік «Бераг зарападаў» Галіны Загурскай — гэта шчырая і ўсхваляваная споведзь шчодрай душы і палкага сэрца. Дзякуючы інтанацыям і змястоўнай насычанасці, вершы можна з поўным правам аднесці да так званай «ціхай лірыкі», традыцыйна засяроджанай на сузіранні прыроды, на шчымых успамінах пра гады дзяцінства і маладосці. А выказванні бязмежнай удзячнасці і любові сваякам, блізкім, а таксама славытым суайчыннікам — чарговае пацвярджае выключных чалавечых якасцяў аўтаркі.

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ

Ігар ПРАКАПОВІЧ

***

Хмары па небе плывуць, плывуць.
З неба дажджы ўсё ідуць, ідуць.
І не відаць ужо пяты дзень
Сонца нідзе.

Дзесяці за гэтым дажджом, дажджом
Ёсць незвычайны прыгожы дом,
Дзе у акне для стамлёных жыць
Свечка гарыць.

Калі свінцовым стаў лёгкі пух,
Калі агонь у душы патух,
Значыць, пара свой сусвет мяняць —
Свечку шукаць.

Калі ў пакоях пануе стынь,
Дом свой халодны закрый, пакінь.
У змрочны вечар ці чорну ноч
Выйдзі ў дождж.

І не пужайся сляпых дарог,
Вер, што цябе не пакіне Бог,
Вер, што ў акне, пакуль будзеш жыць,
Свечка гарыць.

***

Ад блізкасі мы быццам анямелі.
Нас ахінула цемрай цішыня.
Высока ў небе зоркі зіхацелі,
На захадзе стыў шэры прысак дня.

І я адчуў так блізка рай біблейскі,
Эдэмскі сад, анёлаў лёгкі лёт.
Стаў зразумелым дух эпікурэйскі:
Шчаслівы будзь імгненне, дзень і год.

Бо ўсё міне. Душа пакіне цела
І калі будзе ў вечнасць адлятаць,
Успомніць тое, што зрабіць паспела,
І тых найперш, каго магла кахаць.

...Ад блізкасі мы зноўку анямеем
І вечнасць нас агорне цішынёй.
Давай з табой нацешыцца паспеем
Пяшчотай і сардэчнай цеплынёй.

***

У пяшчоце вачэй патанаю,
Пад нагамі губляю зямлю
Побач з тою, якую кахаю,
Разам з тою, якую люблю.

Гэта ўсё і не сон, і не мроя,
Гэтым шчыльна насычаны дні:
Сонца ў небе гарыць залатое
І анёлы пяюць з вышыні.

І я ўдзячны шчасліваму лёсу
За сустрэчу з жанчынаю той,

Што прынесла і радасць, і крозы,
І бязважкі палёт над зямлёй.

Што напоўніла словы дыханнем
Першароднай сваёй чысціні,
І што стала, урэшце, каханнем —
Самым светлым, што ёсць на Зямлі.

***

Мая чароўна пяшчота,
У глыбіні тваіх вачэй
Сустрэч вячэрніх асалода
І жар напалмавых начэй.

Маглі б ніколі не спаткацца
І паасобку з году ў год
Жыццём няўтульным наталяца,
Не зведаўшы душы палёт.

Удзячны Богу за магчымасць
Ісці праз гэты свет з табой
Дзяліць і грэшнасць, і нявіннасць,
І цішыню, і неспакой.

З табой многае я маю:
І пір, і свята на душы.
Шапчу каторы раз «кахаю»
Нібыта вернік на імішы.

***

Ты ці помніш? Садзілася сонца.
Толькі скончыўся дождж вясёлы.
І рабіўся прастор бясконцы
Як падняўся туман наўкола.

Залаціліся пацеркі-кроплі,
Зіхацелі на травах пышных.
Каля хаты вясковай моклі
Адзічлага саду вішні.

Цалаваў твае рукі і вусны,
Хвалюваўся, тым шчасцем поўны.
І цяпер, толькі вочы сплюсну,
У той вечар імкну чароўны.

Дзе за лесам садзілася сонца,
Дзе вясёлы той дождж спыніўся,
Дзе жыцця я адчуў бясконцасць,
Калі з вуснаў тваіх напіўся.

***

Раніца? Вечар? Баліць душа.
Дні распаўзаюцца шэрай плямай.
У гемаглабіне паўсюль іржа,
Калі каханне становіцца драмай.

Быў бы акіёрам, было б прасцей.
Ролю сыграў — і зрываеш маску.
Так, нагуляў у напал страсцей.
Так, раскажаў для дарослых казку.

А тут не ведаеш, што рабіць,
Слова якое і як прамовіць.
Не разумееш, далей як жыць,
Калі душу і трасе, і ломіць.

Калі па жылах паўзе іржа
І вакол сэрца згушчае тромбы.
У галаве — франтавая мяжа:
Вьюць сірэны і падаюць бомбы.

Калі ў пачуццях ідзе вайна,
Боль працінае наскрозь істоту.
І вырастае тады сцяна
З вострых шыпоў і калючага дроту.

Сэрца шалее і рукі дрыжаць.
Міміка твару — няўсцешнай гамай.
Раніца? Вечар? Баліць душа.
Дні распаўзаюцца шэрай плямай.

Яна ЯВІЧ

***

Я люблю цішыню, што наўздзіў не дае
мне спакою.
Я люблю гэты водгалас-водбліск —
вяртанне вясны.
Бо — кахаю... Люблю... Я — з табой.
Я проста з табой,

Бо люблю гэты горад. А думкі сягоння
адны:

Як, калі і каму раскажаць пра жыццё
маёй мары,
Ад каго і куды трэба бегчы (прытым —
назаўжды),
Дзе і з кім сустракацца, пакуль
не сабраліся хмары,
Каб у чыстых вышынях нябёсаў пакінуць
сляды.

Каб пакінуць святло, над зямлёю
застаўшыся зоркай,
Загарэцца — і знікнуць на золку,
да самай начы...
Мабыць, праўдзе не дадзена быць
ні салодкай, ні горкай:
Не адкрыты нікому да вечнага шчасця
ключы.

Іх няма ў вольным доступе,
іх не набудзеш у краме...
Але ж вось яны, побач, чакаюць
гаспадара!
Шчасце — не таямніца, не месца яму
пад замкамі.
Шчасце зусім не залежыць ад календара.

Ды не трэба ні клікаць яго, ні шукаць:
бессэнсоўна,
Бо яно цябе знойдзе само — нават
і без агню!
А ўсё роўна гукаеш... Не трэба. Не трэба
ні слова.
Шчасце маўчыць, закаханае ў цішыню.

***

Неба сцякае слязамі. Гэта не дождж.
Проста прыснёны вобраз — нічога болей.
Ты не пазбег лабірынтаў,
ключоў і пароляў.

Пацеркамі са шкла ці
каралямі, што не горі,
Ты аздабляеш мае...
ці то сны, ці то мроі.

Я не чакаю цябе — я малюю героя
Зноўку прыснёнага горада,
дзе — не дождж,
А слёзы, як пацеркі ці каралі. І ўсё ж
Герой застанецца вобразам
горада сноў... У мроях.

***

Не жыццё, не смутак, не натхненне...
Жыць — і толькі марыць усур'ёз
На шляху бязглуздых летуценняў,
На шляху нявыплаканных слёз...

Разважаць аб лёгкай асалодзе?
Для кагосьці, ды не для мяне...
Нажывацца на чужой нягодзе?
Спадзявацца, што не закране?..

Кажэце, што ў вас няма натхнення?!
Марыце пра свой шчаслівы лёс?!
Свет — бясконца гульня адценняў
На шляху нявыплаканных слёз...

***

На цябе глядзела мора
Цёмна-сінімі вачыма.
На цябе глядзела неба
Светла-сінімі вачыма.
На цябе глядзелі птушкі...
Толькі... Толькі не заплач!
Паглядзі, а лети паслухай,
Як змяняе хвалю хваля,
Як знікае рэха ў скалах,
Як запальваюцца зоркі...
Толькі — моўчкі... Не заплач...

Валянціна ГАБРУСЕВА

***

Бары гудуць чмялямі,
Плугі аблог аруць.
Задумна перад намі
Праносіць хвалі Друць.
І чуецца здалёку
Знаёмай кані крык.

Хаваецца ад вока
Пад елкай баравік.

Нямелыя валошкі
Ступаюць на палі...
...Як кацяня да кошкі,
Тулюся да зямлі.

Зайздрасць

Не ела б зайздрасць нас, як сцены
шашаль! —
Партаманет не наш прыдбаў
мільён,
І млее ў чугунку зусім не нашым
З наварам тлустым певень
на бульён.

То парасон на дождж і на спякоту
Надзейна расхрыстаў не наш
размах.

Не наша збегла з дому адзінота,
Не перад намі выпрастаўся шлях.

Зайздросцілі б мы дням, што
не зачыхнуць,
Ды крылам, без якіх нябёс няма.
...О, як вясна чаромхаю запахла,
Ад зайздрасці заплакала зіма!

Тацяна МАЦЮХІНА

***

За лясамі,
за палямі,
За высокімі гарамі
Сваё шчасце
я знайду,
Востраў цудаў абыйду,

Каб саткаць сабе сурвэтку,
І знайсці півоню-кветку,
І вады жывой напіцца,
У Гарыню улюбівца...
За лясамі,
за палямі,
За бясконцымі гарамі
Я сатку сабе ручнік,
Каб убачыць Божы лік.
На цымбалах я сыграю,
песню Богу праспяваю.
Захінуся хусткай белай,
Стану, пэўна,
самай смелай...

***

Свята душы. Добры знак.
Перамога.
Радасць. Натхненне.
Знаходка. Дарога.
Веды. Урачытасць.
Пяшчота. Святло.
Вечнасць. Любоў. Цеплыня.
Хараство.

***

Кнігу Свету я шукаю.
Ціхім шчасцем ахінаю

Тых людзей, якіх люблю.
Знакі радасці лаўлю.
Промнем сонца я блукаю,
Цуды веры не губляю.
З фарбай восені гуляю
І гляджу я на ваду...

***

Згукі прыроды.
Каханне. Падзеі.
Знакі ці коды
У дзіве надзеі.
Радасць у сэрцы.
Дарунак. Сакрэт.
Сонца. Крыніцы.
Святочны партрэт.
Знакі прыроды.
Сядзіба. Свой дом.
Вёска. Прыгоды.
Вясёлкавы гром.

Дзень Анёла

Мая надзея і натхненне,
Пяшчотай сэрца ваяўленне,
Зімовы гул і дух свабоды,
Любові подых — святам згоды,
Маё вітанне перамен —
У дзень Анёла, слаўны дзень.

Ганна АТРОШЧАНКА

Таццяна

Апавяданне

Дзверы з грукатам адчыніліся. У хату забегла маленькая чарнявая жанчына, яшчэ даволі рухавая і маладая, прыгожая і кучаравая. Адразу нават можна было прыняць яе за дзяўчыну. Але гаротныя складкі каля вуснаў перадавалі сапраўдны стан яе душы і сведчылі пра тое, што «дзяўчо» ўжо шмат чаго горкага зведала за свой кароткі век... І гэта было чысцюткай праўдай. У Хадоры на вайне загінулі два любімыя браты, каханы муж, ад якога засталася маленькая дачушка — працяг яго жыцця, якое абарвала фашысцкая куля... А вось браты Мікола і Иван, на жаль, не пакінулі пасля сябе нашчадкаў. Да пачатку вайны былі яшчэ маладзенькія і нежанатыя. Вясельны, вабныя хлопцы. Многія дзяўчаты цішком пазіралі на іх, спадзяваліся на ўвагу. Бязлітасная вайна, нібы вострым лязом, адсекла ўсе мары і спадзяванні на лепшае...

Хадора, не павітаўшыся, з парога звонка і гучна крыкнула на ўсю хату:

— Таня! Чула навіну: вайна скончылася! Ура! Хутчэй пабеглі на вуліцу святкаваць Перамогу! Там ужо шмат сабралася вяскоўцаў...

— Цішэй ты! — перапыніла яе заклапочаная Таццяна. — Чаго горла расчыніла, як хлест? І крычыш на ўсе застаўкі? Дзіця вунь яшчэ спіць, разбудзіш, напалохаеш. Яшчэ, не дай божа, заікай вырасце. Каму тады такі хлопец патрэбен? Толькі кульгавае дзеўцы... Адкуль такая навіна? Хто табе такое паветаміў?

— Дык вайскоўцы сёння прывезлі з Церахоўкі радасную вестку! Хіба не бачыла, ці што? Зірні ў акно. Вунь, каля хаты Зорыкавых, стаіць грузавік. Там і сход нечаканы атрымаўся. І амаль усе ўжо сабраліся, слухаюць прамову вусатага маёра. Кажуць, з гэткай нагоды ўсім дарослым выдадзюць па сто грамаў гарэлкі, а на закуску — акраец хлеба. А, можа, нешта і іншае прывезлі, га? Вось, каб выдалі салдацкі паёк кожнай удаве...

Хадора, задаволеная, падміргнула. Моцна схавала сяброўку за крысо і пацягнула да дзвярэй. Нахіліўшыся, прашаптала амаль у самае вухо:

— Пайшлі! Хопіць нам ужо гараваць-сумаваць! І слёзы горкія ліць. Нашых мужыкоў і братаў ужо не вярнуць. Азірніся. Не адны мы такія на белым свеце. А гаротніц шмат. Амаль у кожнай хаце салдацкія ўдовы засталіся. Сама ведаеш, што ў некаторых жанчын па трое дзетак туліцца сёння ў зямлянцы. А жыць трэба далей. Бяда хоць і мучыць, але жыць навучыць. І ў нас з табою, Танечка, маленькія яшчэ дзеткі, якіх неабходна ў людзі вывесці...

І сапраўды: засталіся ж маленькія дзеткі, якім патрэбны матулі. І ўвага, і пяшчота, і клопат... А бясконцы смутак можа звесці нават у магілу! Як тую Аляксандру Андронаву. І што ж яна нарабіла? Амаль усе вясковыя кабеты тады галасілі на ўсю вёску, калі было пахаванне. Засталася ж у гэтай няшчаснай маленькай чатырохгадовай дачушцы. А прыгожанькая якая! Сапраўдная лялька. І што яна думала, гэтая Аляксандра, калі накінула сабе на шыю вяроўчыну? Хоць бы дзіце малое пашкадавала. Добра, што свякроў жывая засталася, цяпер вась гадуе дзяўчынку.

Таццяна цяжка ўздыхнула, выцерла слязіну, якая прабегла па шчацэ. На нейкі момант уявіла сябе на месцы Аляксандры. Што тут казаць! Вядома ж, часам таксама бралі ў палон адчай і самота. А вось каб узяць ды самастойна развітацца з жыццём — нават і думкі такой не было. Ніколі. А засталася ж з сыночкам без даху над галавой, жыла ў халоднай зямлянцы. Белы свет не без добрых людзей! Цётка Ульяна, у якой ацалела хаата, запрапіла да сябе пажыць, пакуль сваю не пабудуе. У родную вёску Таццяна вярнуцца не пажадала. Пасля таго,

як на фронце загінуў адзіны яе брацік Іванка, якому не было і васямнаццаці гадоў, нечакана памёр ад ран бацька. Яшчэ ж быў і не стары. Усяго сорок дзевяць споўнілася... Дый месца не хапіла б усім у старой хаціне, якая напалову згарэла ў вайну. Разам з матуляй там туліліся яшчэ дзве малодшыя сястрычкі... Вось так і «прапісалася» яна ў чужой хаце. Паціху прызвычалася да спагадлівай цёткай, якая стала амаль роднай. І добра нянькай для яе сыночка Васілька.

Розныя здараліся выпадкі ў жыцці, якіх цяпер і не злічыць. Як толькі прыйшло паветамленне аб тым, што Аляксей Ярмолін загінуў на фронце, маладую ўдаву чакаў непрыемны сюрпрыз. А было гэта вась так. Пайшла яна праводаць сваю маці ў суседнюю вёску Перагост, бо даўно не бачыліся. Маленькага Васілька таксама з

сабою ўзяла. Паразмаўляла з матуляй, з сястрычкамі, падзялілася горам пра тое, што мужа ўжо няма на свеце... Маці тады супакоіла, параіла берагчы сябе і сыночка. І жыць далей. Бо яшчэ ж маладая, усё жыццё наперадзе!

Калі выйшла за браму, заўважыла нейкі клунак, які падаўся знаёмым. Сэрца ёкнула ў грудзях ад нядобрага прадчування. Хуценька развязаў тугі вузел і зразумела, што здагадка была недарэмная! У клунку знаходзіліся яе пасцельныя бялізна, адзенне, дзіцячыя штонікі з кашуляй... Адразу зразумела: гэта справа зласлівай залвіцы. Апошнім часам Глаша імкнулася выйсці замуж. І даўно ўжо трэба было ёй звільняць сямейнае гняздо, але ж, як на тое, заседзелася ў дзеўках. І прычына была! Аднагодкі ваявалі на фронце, некаторыя ўжо загінулі. І толькі адзін хлопец застаўся на ўсю вёску, якога з-за хваробы камісавалі.

Па ўсім было бачна: Антось жаніцца пакуль і не планавалі. Проста дурыў галаву даверлівай дзеўцы, якая хацела лічыцца замужняй жанчынай. Як кажучы, языком малоць — не дровы калоць! І выбар існаваў даволі прыстойны. Вабных, прыгожых дзяўчат было шмат у вёсцы, якія таксама чакалі хлапечых заляцанняў... Нядзіўна. Кожная хацела асабістага шчасця, марыла займець моцную сям'ю, дзетак. Атрымаць статус «старой дзеўкі» было ва ўсе часы заганай...

Залвіца ўжо не толькі незадаволеная пазірала ў бок прыгожай нявесткі, але нават і раўнавала да Антона, калі той зазіраў увечары на агеньчык. Бывала і такое, калі шаптала сваёй маці, што, маўляў, ужо трэба паказаць Тані на дзверы. Алеся ж няма, загінуў на фронце. Няхай ідзе з хаты. Зусім. І жыве там, дзе жадае.

Спачатку свякроў супакоівала, угаворвала сваю настойлівую і зласлівую дачку. Але потым, мусіць, уступіла яе просьбам. І цяпер толькі стала маўклівым назіральнікам. Напэўна, цікава было старой, як адрэагуе на ўсё гэта нявестка? Відаць, і адзінага маленькага ўнука ёй не было шкада...

Таццяна, адчуваючы варожасць з боку залвіцы, імкнулася ўлагодзіць яе добрай справай, цёплым словам. Ніколі не сварылася, маўчала, выгляду не падавала... Часам нават і не ведала, што рабіць. Як жыць далей? Вайна яшчэ грывела на Захадзе, трэба было карміць фронт і горад, узнімаць сельскую гаспадарку. Але патрэбная тэхніка адсутнічала. Дужых мужчынскіх рук не хапала. Бо ўсе маладыя мужчыны яшчэ ваявалі на фронце. А ў вёсцы засталіся адны жанчыны, старыя,

падлеткі і дзеці... Усё рабілі сваімі рукамі, працавалі з энтузіязмам. Хоць і галадалі, але ж патрыятызм быў на высокім узроўні. Увечары стомленая Таццяна яшчэ шмат чаго рабіла па гаспадарцы, імкнулася ўлагодзіць свякроў... Дабраўшыся да ложка, адразу засынала.

Часам здаралася і такое: прыхапіўшы кошык замест вядзерца, задуменна крочыла да студні, каб набраць вадзіцы... Ачомаўшыся, вярталася назад, спалохана азірала ся па баках. Не дай Божа, каб нешта прыкмецілі суседкі, ды палічылі вар'яткай у дваццаць адзін год! Тады пра сябе вырашыла: хопіць сумаваць і плакаць. Жывы пра жывое і гаворыць... Мужа ўжо не вернеш. Загінуў, абараняючы Айчыну ад лютага ворага. Адаў сваё маладое жыццё за тое, каб быў мір, каб яна і сыночкі жылі на зямлі шчасліва.

Цяпер без Алеся, абаронцы і надзейнага сябра, трэба спадзявацца ўжо толькі на сябе. І вучыцца мужна прымаць удары непрадказальнага лёсу, самастойна вырашаць цяжкасці і праблемы. Таццяна, набраўшыся мужнасці і цярылівасці, старанна працавала ў калгасе, гадала сынульку. Як казалі старыя людцы, што было, то ведаем, а што будзе, тое ўгледзім. Галоўная цяпер для яе мэта — імкнуцца займець асабісты куток. І не галадаць! Недарэмна ж, відаць, прамаўлялі: на сваім сметніку і певень гаспадар! Цётка Ульяна мела спагадлівы характар. Але ж, як кажучы, дома і саломы — добрая пасцель. У сваёй хаціне куты дапамагаюць.

Неяк чула, як аднойчы казаў на сходзе старшыня калгаса Сымон Лёганькі, што салдацкія ўдовы не будуць абзелены ўвагай. Тыя, хто застаўся без хаты, хутка змогуць пабудаваць сабе жыллё. Магчыма, задзейнічаюць нейкія льготы. Такая навіна ўзнімала настрой. Давала надзею на больш светлы шлях, дзе адсутнічалі распач і гаротныя думкі.

...На вуліцы, затрымаўшыся каля старой брамы, Таццяна азірнула на сяброўку, рашуча прамовіла:

— Не крыўдуй, калі ласка, на мяне. Шчыры дзякуй за радасную навіну! Але ідзі туды адна, а я прыпынюся вась тут, каля двара. Сёння мне трэба пабыць адной, без гаманлівага натоўпу...

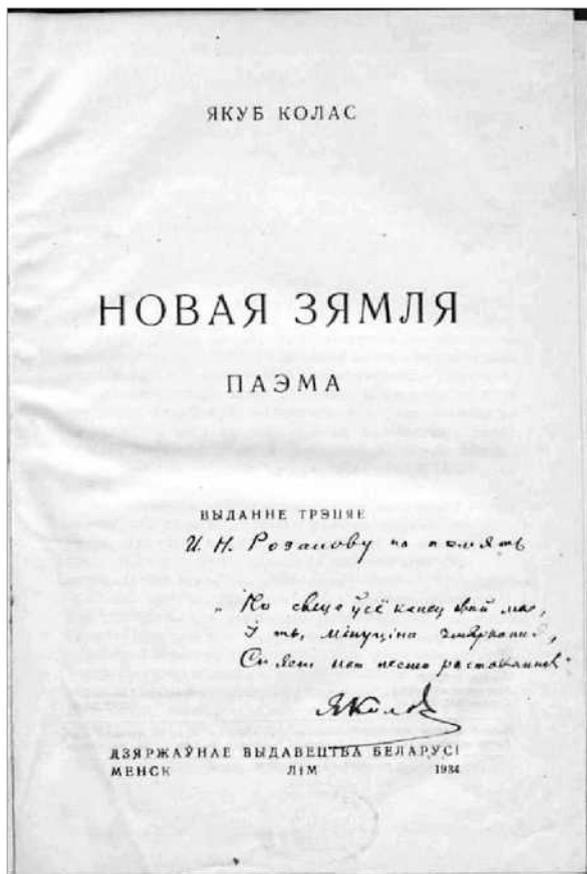
Хадора ўсё адразу зразумела. Зазірнуўшы ў блакітныя вочы суседкі, цяжка ўздыхнула. І ціха пакрочыла далей. А Таццяна стаяла і слухала вясну, квяцісты май. З захапленнем, з пякучымі слязамі на вачах любавалася квітнеючай вішанькай і старым садам, дзе звонка спявалі птушкі, вітаючы вясну. Сумна ўсімхнуўшыся, маладая жанчына ціхенька прашаптала:

— І птушачкі таксама радуецца сонейку, кветкам, зялёнай лістоцце. Услаўляюць прыроду і вясну сваімі меладычнымі песнямі. Нібыта адчуваюць, што вайна ўжо скончылася. І наступіла жаданая Перамога! А наперадзе — мірнае жыццё, новыя клопаты і турботы...

Колас: інскрыпты

Поўны збор твораў Якуба Коласа выйшаў у 2012 годзе. Асобным раздзелам тут прадстаўлены інскрыпты паэта на кнігах, часопісах, рукапісах і фотаздымках. Але з цягам часу гэты спіс пашыраецца, бо знаходзяцца новыя інскрыпты, якія не былі вядомыя навукоўцам.

Так, былі выяўлены аўтографы Якуба Коласа на кнігах Мікалаю Бобрыку, доктару, які ў 1955 годзе зрабіў аперацыю на апендыцыт і выратаваў жыццё пісьменніку; Яўгену Астроўскаму, настаўніку і сябру Якуба Коласа

Дарчы надпіс Якуба Коласа І. М. Розанаву.

па Нясвіжскай семінары; аўтару «Цусімы» Аляксею Новікаву-Прыбою, якога Колас высока цаніў і паважаў; латышскаму паэту і драматургу акадэміку АН Латвійскай ССР Андрэю Уліту.

Кожная кніга з аўтографам адкрывае новыя старонкі жыцця Якуба Коласа, дазваляе даведацца пра асобы з кола яго сяброў і знаёмых. Вось і зараз гаворка пойдзе пра яшчэ адзін інскрыпт класіка, які не ўвайшоў у Поўны збор яго твораў.

Аўтограф змешчаны на кнізе «Новая зямля», якая была выдадзена ў Мінску ў 1934 годзе ў Дзяржаўным выдавецтве Беларусі, і адрасаваны Івану Розанаву — гісторыку рускай паэзіі, бібліяграфу і кнігазнаўцу: «**І.Н. Розанову на памяць. На свеце ўсё канец свой мае, / І ты, мінуціна змяркання, / Спяеш нам песню раставання. Я. Колас**». Кніга захоўваецца ў Дзяржаўным музеі А. С. Пушкіна ў Маскве і ўваходзіць у склад калекцыі-бібліятэкі І. М. Розанава. Гэты дарчы надпіс цікавы яшчэ і тым, што ўключае вершаваны радкі — урывак з XIII раздзела паэмы «Новая зямля». Вершаваных аўтографу на кнігах у Якуба Коласа вельмі мала. Так, адзін з іх на кнізе «Выбраныя творы» прысвечаны стрыечнаму дзядзьку паэта Ігнату Міцкевічу (кніга захоўваецца ў музеі Якуба Коласа):

*«Разгарні гэту кніжку дружок.
Пачытай,
Бервянец і Лявонаў лужок
Прыгадай,
Ды прытомні Карчэвядзь, Кліны
І ўздыхні:
Адышли, адзвінелі яны,
Нашы дні!
21/III 1936 г. Якуб Колас»*

У кнізе змешчаны вершы, прысвечаныя мясцінам, якія былі добра знаёмы класіку і яго дзядзьку. У 1936 годзе Ігнат Юр'евіч бавіў лета ў Падбярэжжы, а Колас з сям'ёй — недалёка ад вёскі на хутары Андрэя

Асіеўскага, таму яны часта сустракаліся. А ў наступныя два гады абодва летавалі ў Вусцях. Два апошнія перадваенныя леты Якуб Колас правёў у Бераянцы, а яго дзядзька — у Балачанцы, у Канстанціна Дзяткі, з якім пісьменнік быў знаёмы і сябраваў.

Яшчэ адна кніга — «Паэмы» — з вершаваным аўтографам захоўваецца ў прыватным архіве нашчадкаў паэта. Інскрыпт прысвечаны малодшаму сыну Якуба Коласа Міхасю Міцкевічу:

*«Мілы Міхасёк!
Адстану я, і час разлукі —
Неунікнёны час,
Ідзі ж, мой сын, пад жыцця гукі,
Што радалі нас.
Няхай мяне не будзе ў свеце
Ну, што ж? аджыў час і памёр.
Але няхай дзьме добры вецер
І дзьме на наш касцёр.
Дарагому сыну, самаму лепшаму, адданаму другу на
памяць ад бацькі. Якуб Колас. 18/VII 1946 г.»*

Цікава, што Міхась Канстанцінавіч працягнуў традыцыю дарчых прысвячэнняў у сям'і Коласа. Доктар тэхнічных навук, які мае больш за дзвесце публікацый у сваёй галіне, з'яўляецца таксама аўтарам вялікай колькасці вершаваных аўтографу, якія ён з задавальненнем пакідае на кнігах аб жыцці і творчасці Якуба Коласа, ініцыятарам або ўкладальнікам якіх ён жа і з'яўляецца. Адзін з такіх інскрыптаў, на кнізе «На шляхах волі», прысвечаны аўтару артыкула:

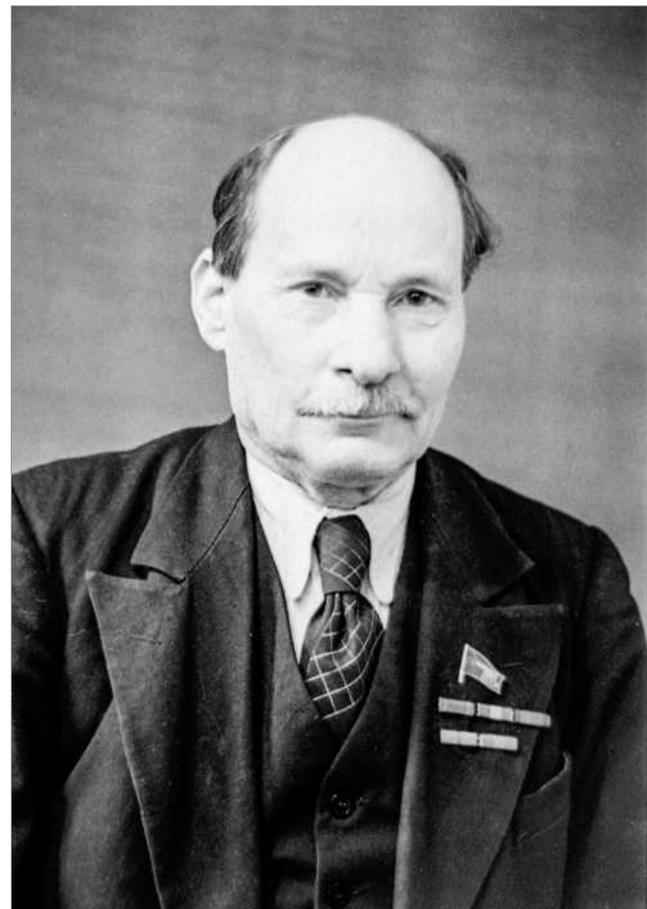
*«Майі любімай, дарагой унучаньцы Васіліны:
Хай шлях твой будзе светлым, чыстым,
Без ям, калдобін і камення
І твой след стане яркім і лучыстым,
Як сонца нашага праменні.
І помні, кветачка мая:
Што выхад кнігі справіў я.»*

Дзякуючы намаганням майго дзеда Міхася, паэма Якуба Коласа «На шляхах волі» ўпершыню выйшла асобным выданнем у 2014 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Выяўлены аўтограф Якуба Коласа І. М. Розанаву стаў трэцім у шэрагу вершаваных інскрыптаў класіка.

Бібліятэку Розанава па праве называюць «літаратурнай Трацякоўскай галерэяй». У ёй сабраны рэдкія выданні, якія складана знайсці ў самых вялікіх дзяржаўных бібліятэках краін свету. Розанаўская бібліятэка — адна з самых унікальных кніжных калекцый XX стагоддзя. Яна налічвае больш чым дзесяць тысяч кніг. У склад Розанаўскай бібліятэкі ўвайшлі 36 кніг беларускіх паэтаў, такіх як Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Пятрусь Броўка, Уладзімір Дубоўка, Пімен Панчанка, Максім Танк, Аркадзь Куляшоў і іншыя.

Некалькі слоў аб адрасце дарчага надпісу. Іван Міканоравіч Розанаў нарадзіўся 9 жніўня 1874 года ў сям'і маскоўскага натарыуса, чыноўніка маскоўскай палаты Грамадзянскага суда. Яго маці паходзіла з сям'і Рудаковых, якія былі сваякамі А. С. Грыбаедава. Вучыўся ў 4-й маскоўскай гімназіі, у 1895 годзе паступіў на гісторыка-філалагічны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта. Са студэнцкіх часоў пачаў збіраць кнігі рускіх паэтаў. Пасля заканчэння ўніверсітэта ў 1900 годзе застаўся на кафедры рускай мовы і літаратуры. Выкладаў у сярэдніх навучальных установах Масквы. Атрымаў медаль А. С. Пушкіна за працу «Грыбаедаў і Пушкін», якая

Якуб Колас.

была надрукавана ў 1900 годзе ў студэнцкім «Пушкінскім зборніку». У 1914 годзе быў адным з ініцыятараў стварэння літаратурнага гуртка, вядомага як Нікіцінскія суботнікі. З 1915 года — выкладчык вышэйшых устаноў, шмат гадоў быў прафесарам Маскоўскага ўніверсітэта.

З 1919 года працаваў у Дзяржаўным гістарычным музеі, дзе займаўся пытаннямі рускай кнігі і навуковай бібліяграфіі. У 1921 годзе стварыў і ўзначаліў аддзел гісторыі кнігі пры музеі. У 1939 годзе стаў доктарам філалагічных навук без абароны дысертацыі па скупнасці навуковых прац. У 1941 годзе ўзначаліў сектар народнай творчасці Саюза пісьменнікаў СССР. У 1946—1952 гадах працаваў старшым навуковым супрацоўнікам Інстытута сусветнай літаратуры АН СССР. Іван Розанаў пайшоў з жыцця 22 лістапада 1959 года, быў пахаваны на Новадзявочых могілках у Маскве.

І. М. Розанаў усё жыццё збіраў бібліятэку рускай паэзіі, якая пасля яго смерці была падарана Дзяржаўнаму музею А. С. Пушкіна. Бібліятэку Розанава па праве называюць «літаратурнай Трацякоўскай галерэяй». У ёй сабраны рэдкія выданні, якія складана знайсці ў самых вялікіх дзяржаўных бібліятэках краін свету. Розанаўская бібліятэка — адна з самых унікальных кніжных калекцый XX стагоддзя. Яна налічвае больш чым дзесяць тысяч кніг. У склад Розанаўскай бібліятэкі ўвайшлі 36 кніг беларускіх паэтаў, такіх як Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Пятрусь Броўка, Уладзімір Дубоўка, Пімен Панчанка, Максім Танк, Аркадзь Куляшоў і іншыя. У бібліятэку трапілі 4 кнігі Якуба Коласа: «Збор твораў», выдадзены ў Мінску ў 1928 годзе, кніга «Выбраныя вершы», якая выйшла ў Маскве ў 1939 годзе, і дзве кнігі «Новая зямля». Цікава, што апошняя кніга прадстаўлена і на беларускай, і на рускай мове, абедзве выдадзены ў 1934 годзе — у Мінску і Маскве, абедзве кнігі з аўтографамі — адзін ад аўтара паэмы Якуба Коласа, другі — ад перакладчыка «Новай зямлі» на рускую мову Сяргея Гарадзецкага: «**Дорогому Ивану Никаноровичу Розанову от гостя 1-го съезда писателей. Переводчик этой книги С. Городецкий. 26/ VIII — 34 г.**» На кнізе з аўтографам Якуба Коласа дата не пазначана, але мне падаецца, што паэт таксама падарыў сваю кнігу падчас I з'езда савецкіх пісьменнікаў, які праходзіў у Маскве ў жніўні 1934 года.

Цікава, што ў Розанаўскай бібліятэцы захоўваюцца аўтографы і іншыя беларускія аўтараў: Петрусь Броўка на кнізе вершаў «Беларусь», якая выйшла ў Маскве ў 1945 годзе: «**Ивану Никаноровичу Розанову с глубоким уважением. Петрусь Бровка. 18. V.45 г.**», і Міколы Хведаровіча на кнізе вершаў «Рытмы» (Мінск, 1930 г.): «**Ивану Никаноровичу Розанову с глубоким уважением. М. Хведорович. 8/ I — 31 г. Москва**».

Васіліна МІЦКЕВІЧ

Сведкі Максімавай эпохі

Нядаўна ў Літаратурны музей Максіма Багдановіча паступілі лісты ад Паўла Багдановіча, зводнага брата геніяльнага беларускага паэта. У фонды музея каштоўныя матэрыялы перадала былая супрацоўніца Дзяржаўнага музея БССР Аляксандра Георгіеўна Ванькевіч. Менавіта ёй у 1965 годзе пашчасціла адправіцца ў камандзіроўку ў Яраслаўль, сустрэцца з Паўлам Адамавічам і атрымаць ад яго сямейныя рэліквіі, якія цяпер захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь.

Распачатая пасля знаёмства перапіска з братам паэта працягвалася нядоўга. Паколькі ў ёй закарналіся і працоўныя, і прыватныя пытанні, лісты засталіся ў сямейным архіве. Ці выпадак яны знойдзены? Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча ўпэўнены, што перададзены ў фонды эпістальрый — гэта і шчаслівы выпадак, і вынік шматгадовай мэтанакіраванай працы музейшчыкаў. Што дае падставы так меркаваць? Восень 2018 года для музея была насычана важнымі падзеямі, у першую чаргу трэба згадаць міжнародную навукова-практычную канферэнцыю «Максім Багдановіч у сучаснай навукавай і культурнай прасторы», стварэнне буйной мастацка-дакументальнай выстаўкі «Адам Багдановіч. Яўген Чырыкаў. Максім Горкі. На скрыжаванні лёсаў».

Не менш важным стаў выхад у свет кнігі «М. Горкі і А. Багдановіч: сяброўства, народжане на берагах Волгі» (Масква, выдавецтва «Мастацкая літаратура»). Яе падрыхтоўкай на працягу 2018 года займаліся супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Інстытута сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага Расійскай акадэміі навук. У кнігу ўвайшла перапіска Адама Багдановіча з другой жонкай Аляксандрай Волжынай, з Кацярынай Пешкавай, Максімам Горкім, яго літаратурным сакратаром. Большая частка лістоў публікавалася ўпершыню, таксама ў выданне ўключаны поўны тэкст успамінаў А. Я. Багдановіча пра ніжагародскі перыяд, артыкулы Д. С. Маскоўскай і М. В. Труса.

Акрамя цікавых сведкаў эпохі, аматары творчасці Багдановіча атрымалі яшчэ адзін сенсацыйны падарунак. У працэсе работы над кнігай намеснік дырэктара Інстытута сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага Дар'я Сяргеўна Маскоўская адшукала рукапісны сшытак перакладаў Максіма Багдановіча, студэнта Дзімідаўскага юрыдычнага ліцэя. Сшытак захоўваецца ў Архіве А. М. Горкага, у фондзе выдавецтва «Знамя», якое ўзначальваў К. П. Пятніцкі, а курыраваў Аляксей Максімавіч. Знойдзеныя восем перакладаў Багдановіча, у ліку якіх адзін невядомы твор паэта, — сапраўдны цуд для ўсіх прыхільнікаў творчасці Максіма Багдановіча.

А для музейных супрацоўнікаў — гэта сведчанне таго, што пошукі асабістай і творчай спадчыны паэта неабходна працягваць, браць пад увагу нават самыя нязначныя кірункі, а яшчэ спадзявацца на «невывадковую выпадковасць». Як гэта адбылося з выяўленымі матэрыяламі: і са сшыткам перакладаў, і з лістамі зводнага брата паэта, прычым адна знаходка цягнула за сабой другую. Выяўлены верш М. Багдановіча стаў нагодай для аб'яўлення конкурсу перакладаў, у ліку ініцыятараў буйнога культурнага праекта — Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і яго філіялаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Шанс на знаходку супрацоўнікаў музея атрымалі, калі Аляксандра Ванькевіч, вырашыўшы паў-дзельнічаць у конкурсе, даслала свой варыянт перакладу ў музей, а не на адрас галоўнага арганізатара конкурсу Беларускага тэлеграфнага агенцтва. Да верша-перакладу дадаваўся кароткі ліст-тлумачэнне, у якім былі згадкі пра камандзіроўку і перапіску з Паўлам Багдановічам. І вось першы падарунак — артыкул Аляксандры Георгіеўны «Пад вернай зоркай Венеры...», апублікаваны ў газеце «Культура». Вядома, што музей Багдановіча ўзнік даволі позна, калі многія каштоўныя матэрыялы, звязаныя з паэтам і яго сям'ёй, былі перададзены на захаванне ў

розныя ўстановы. Таму багдановічаўцы захоўваюць цікавасць і да музейна-архіўных здабыткаў нашых папярэднікаў, і да самога пошукавага працэсу.

Супрацоўнікі музея звязаліся з Аляксандрай Ванькевіч і даведаліся шмат падрабязнасцяў пра Паўла Багдановіча, яго доволі складанае жыццё, у тым ліку пра матэрыяльныя нястачы і побытавую неўладкаванасць. Пра гэта яшчэ згадаў пісьменнік Алесь Бачыла ў кнізе «Дарогамі Максіма Багдановіча». Мы ведалі, што Павел Адамавіч страціў зрок і лісты за яго пісалі розныя людзі, ён сам толькі падпісваўся — «П. А. Багдановіч». Частка лістоў ад яго захоўваецца ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча, у тым ліку і перапіска з пляменніцай Наталляй Глебаўнай Кунцэвіч, перададзена некалькі гадоў назад з Ніжняга Ноўгарада ў Мінск.

А. Ванькевіч перадала ў музей паэта пяць невялікіх лістоў, адрасаваных ёй П. Багдановічам, ліст ад Ганны Кіпрыянаўны Валасовіч-Гразновай, стрыечнай сястры паэта, а таксама свае чарнавыя запісы лістоў-адказаў. Музейшчыкі вельмі рады папаўненню калекцыі «Эпістальрый», выказваюць шчырыя словы ўдзячнасці Аляксандры Георгіеўне. Па лістах можна прасачыць, як ішоў збор спадчыны Максіма Багдановіча, што падавалася істотным на той час Паўлу Адамавічу і музейным супрацоўнікам. У красавіку 1965 года Аляксандра Ванькевіч піша ў Яраслаўль: «Переданные Вами материалы в полной сохранности прибыли в Минск. Багаж уже тоже давно получен. Еще раз огромное спасибо Вам за помощь (Шчыры дзякуй Вам за дапамогу)». Яе непакоіць, што затрымаецца адпраўка фотакопій для П. Багдановіча, у іншым лісце (19 жніўня 1965 года) яна радуецца, што з рэстаўрацыйнай майстэрні вярнуўся самавар Багдановічаў: «Видели бы Вы, как он отлично смотрится! Прямо горит от блеска...».

Павел Адамавіч паведамляе аб высылцы кнігі бацькі, просіць актывізаваць пошукі арыгінальнай фатаграфіі «Максім

Багдановіч з супрацоўнікамі яраслаўскай газеты «Голас». На жаль, арыгінал здымка тады адшукаць не атрымалася, у ліку перададзеных А. Ванькевіч дакументаў захоўваецца ліст ад Антонавай (імя невядома), у якім адрасат паведамляе, што здымка ў пляменніцы не знайшлося, быццам «хтосьці ўзяў і не вярнуў». Здымак, які належаў Максіму, перададзены ў складзе архіва паэта ў Інбелкульт, упершыню апублікаваны ў зборы твораў М. Багдановіча (1927—1928 гг.) і страчаны падчас Вялікай Айчыннай вайны.

Супрацоўнікі музея не пакідаюць надзеі адшукаць арыгінальную фатаграфію, бо можна меркаваць, што кожны з супрацоўнікаў рэдакцыі «Голаса» атрымаў свой экзэмпляр здымка. Таксама мы спадзяёмся на новыя знаходкі, звязаныя з сям'ёй Багдановіч. У адным з лістоў Павел Адамавіч непакоіцца пра лёс партрэта бацькі Адама Багдановіча работы мастака Фёдара Панкова. Ён просіць Аляксандру Георгіеўну прыкласці намаганні па пошуку мастацкай работы, звязаная з удавой мастака, арганізаваць камандзіроўку да яе. Супрацоўнікам Дзяржаўнага музея БССР на той час не ўдалося высветліць лёс карціны, але сёння мы ведаем, дзе яна. У хуткім часе раскажам і гэтую гісторыю.

Ірына МЫШКАВЕЦ

Свяціла сонца...

Вачыма класікаў: настроі ХХ стагоддзя

З першага погляду не заўсёды зразумелая логіка ўкладання таго ці іншага праявіта зборніка. Часта гэта тэматычна і ідэяна не падобныя творы аўтараў з розным успрыманням свету. Калі ж казаць пра школьную праграму, то некаторыя творы ўвогуле не разглядаюцца падчас навучання і застаюцца нечытанымі. Аднак школьны час — менавіта той перыяд, калі

можна адкрыць кнігу і чытаць творы неабавязковыя для пэўнай задачы, але для ўзнаўлення карціны свету мінулага і наўпрост асалоды словам. Да такіх зборнікаў можна аднесці тыя, што выходзяць у «Бібліятэцы выбраных твораў» — асаблівай серыі выдавецтва «Мастацкая літаратура». Спецыфіка ў тым, што яна ствараецца па выніках чытацкіх апытанняў, у тым ліку сярод бібліятэк. У 2016 годзе ў серыі выйшлі зборнікі «Сена на асфальце» і «Раяль з адламаным вечкам», у 2017-м — «Дзільба кабанчыка», а летас серыя папоўнілася двума зборнікамі апавяданняў — «Французанкі» і «Роднае карэнне».

Зборнік «Роднае карэнне» перадае настрой, які панаваў у грамадстве ў 1910—1930-я гады ХХ стагоддзя. Горкае мінулае, нялёкая будучыня — так можна сфармуляваць стаўленне да рэчаіснасці і твораў, іх герояў. Пры чытанні, а часам і перачытванні апавяданняў узнікае адчуванне таго, як мала светлага і радаснага было ў думках пісьменнікаў. Але недастаткова сказаць, што гэта вынік няпростага часу.

Усе апавяданні храналагічна і нават настроява дапаўняюць адно другое, нібыта ведучы за ходам думак пісьменніка. Асабліва ярка гэта счытваецца ў творах Якуба Коласа «Нёманаў дар», «У старых дубах»,

«Сірата Юрка», «Хаім Рыбс» і «Крывавае вір», настрой якіх як нельга лепей працягваюць Кузьма Чорны («Хвой гавораць»), «Начлег у вёсцы Сінегах», «Вераснёвыя ночы», «Справа Віктара Лукашэвіча», «Макаркавых Вольга» і Змітрок Бядуля («Ашгаслівіла»), «На Каляды к сыну», «Бондар», «Тры крыжыкі» і іншыя). Такая ўзаемазвязанасць можа паказацца зусім прастай і лагічнай: пісьменнікі жылі прыблізна ў адзін і той жа перыяд, але па сутнасці іх бачанне рэчаіснасці было непаўторным, што ў кантэксце іншых твораў зборніка ўспрымаецца як разгляд падобных з'яў вачыма розных людзей. Напрыклад, з пункту гледжання Міхаса Зарэцкага («Радасць» ці «Бель») жах зусім не такі, якім яго бачыць Максім Гарэцкі («Што яно?»).

Увогуле, у творах М. Гарэцкага ў большай ступені выяўляецца гэта надзвычайнае эмацыянальнае напружанне, блізкае да шаленства, якое пісьменнік з лёгкасцю перадае чытачу нават у больш стрыманым (у параўнанні з іншымі яго творами, укладзенымі ў зборнік) апавяданні «Роднае карэнне». Асабліва гэта відаць у апісанні стасункаў пісьменніка з прыродай: заўсёды запамінальны кантраст прыроды і рэчаіснасці, сцена трагедыі і ў ёй — яркае сонца, якое працягвае весела свяціць («Літоўскі хутарок»). Ці маркотныя думкі разгубленага студэнта, якія ніяк не стасуюцца са станам прыроды: «Падуў ціхі ветрык, заківаў лазу над канаваю і траўку змірную прыдарожную» («Роднае карэнне»).

Калі чытаць апавяданні Міхаса Зарэцкага запар, то можна звярнуць увагу на аднатыпнасць сюжэтнай асновы, якая паўтараецца амаль у кожным творы: каханне ці некаханне двух непадобных людзей, а часцей нават

жарсць, не зусім правільная па прынятых законах жыцця. Таму ідэя, з якімі кроцаць па жыцці героі Зарэцкага, надзённыя і цяпер, калі каштоўнасці без перапынку зрушваюцца ў розныя бакі. Калі прааналізаваць усе творы зборніка і апісаць кожны з іх адным словам, то часцей за ўсё гэтым словам усё ж будзе «няшчасце».

Настрой у зборніку «Французанкі» зусім іншы. Перш за ўсё з-за таго, што ўкладзеныя творы пісьменнікаў зусім іншага пакалення. Адкрывае кнігу аповесць Алесь Асіпенкі «Абжыты кут», прысвечаны бытаапісанню пасляваеннай вёскі (ёсць і тэма параўнання горада і вёскі). Перапляценне лёсаў адмоўных і станоўчых персанажаў, якіх аўтар знарок не раздзяляе, а робіць зразумелымі і блізкімі, складае асноўную сюжэтную лінію (хоць у цэнтры твора ледзь не ідэальны персанаж, у якім пазнаецца ўяўленне аўтарам чалавека будучыні). Толькі Алесь Асіпенка разумее, што ў любым грамадстве будуць розныя людзі, а чалавек сарамлівы і сумлены рызыкне пакутаваць, у тым ліку калі гэта датычыцца кахання.

Працягвае тэму страчанага кахання і «Альпійская балада» Васіля Быкава, матыў згубы якой стварае настрой усёго зборніка. Гэта ў тым ліку і загубленае, цалкам неспазнанае маладое жыццё, якое сутыкнулася з вайной, што стала цэнтральнай тэмай і апавяданняў Івана Навуменкі «Настаўнік чарчэння», «Хлопцы самай вялікай вайны», «Сямнаццаці вясной». І калі ў творах Івана Навуменкі сустракаецца хэпі-энд, то Міхася Стральцоў надзеі на яго не дае: аповесць «Адзін лапаць, адзін чунь» — увогуле ўніверсальнае падсумаванне чалавечага жыцця, пакутлівага і часам небагатага нават на простыя радасці.

Тое ж адчуванне беспаваротнасці і страты ўжо не свайго, а чужога жыцця — у творах Івана Пташнікава, які ставіць лагічную кропку ў зборніку. Такія творы, як «Бежанка» і «Французанкі», пакідаюць лёгкі сум, адчуванне своеасаблівай настальгіі па часе, якога не вярнуць, але які дзякуючы творцам так ярка паўстае перад сучаснікамі, прымушаючы і радавацца, і спачуваць.

Яўгенія ШЫЦЬКА

землякі

Навум ГАЛЬПІЯРОВІЧ

ПА ЗАКЛІКУ
ДУШЫ

Запалоцце — так называюць у Полацку раён горада, што размешчаны ў маляўнічай лугавіне на правым беразе ракі Палата. Ад выспы, на якой стаіць сьлыны Сафійскі сабор, туды можна пешкі прайсці па навясным мастку праз рэчку паблізу месца, дзе яна ўпадае ў шырокую плынь велічнай Дзвіны.

Гэта самы старажытны куток горада, так бы мовіць, яго прарадзіма, бо менавіта з даўняга гарадзішча на беразе вірлівай Палаты пачалася яго гісторыя. Многія полацкія хлапчкі шукалі на берагах абедзвюх рэк старадаўнія скарбы, падземныя хады, хварэлі на рамантыку пошукаў.

Не выключэннем быў і Міша Баўтовіч, балазе ў Запалоцці стаяла хата яго дзеда. А потым цікаўнасць да гісторыі, у тым ліку мінуўшчыны свайго горада, прывіў настаўнік роднай пятай школы Яфім Ільіч Макутонін.

Ды прафесію ўсё ж выбраў Міхась далекаватую ад любімага захаплення: пасля заканчэння школы паступіў на факультэт аўтаматыкі і вылічальнай тэхнікі Рыжскага політэхнічнага інстытута, працаваў інжынерам-канструктарам у Наваполацку, затым — у полацкім гарадскім раёне электрасетка, дзе з'яўляецца кіраўніком дыспетчарскай службы.

Але аматары гісторыі, кразнаўцы, многія спецыялісты-навукоўцы вядоўць Баўтовіча як цікавага даследчыка, аўтара шматлікіх артыкулаў і кніжак. У сваёй першай кнізе «Вянок акафістаў», што выйшла ў 1999 годзе, ён размясціў пераклады твораў, звязаных з полацкай зямлёй, у тым ліку акафісты Францыска Скарыны, Сімяона Полацкага. Затым былі кнігі «Полацкая даўніна», «Полацкія пакутнікі» і іншыя, даклады на навуковых канферэнцыях у родным горадзе, а таксама ў Віцебску і Мінску.

Міхась быў адным з заснавальнікаў і старшынёй гістарычнага клуба «Вытокі», нямала павандраваў па ваколіцах роднага горада ў пошуках старажытных артэфактаў. Падрыхтаваў унікальны даведнік, прысвечаны кнігам, выдадзеным у полацкай друкарні. Яна была заснаваная ў 1787 годзе пры Полацкім езуіцкім калегіуме, і тут пабачыла свет каля 500 выданняў.

Мы нячаста сустракаліся ў родным горадзе, тым больш казаць пра асабістыя стасункі сёння, калі я жыў у Мінску, не даводзіцца. Тым не менш яго імя і кразнаўчая дзейнасць, як кажуць, на слыху і часта згадваецца ў размовах тых маіх знаёмых і землякоў, хто цікавіцца полацкай гісторыяй.

Сярод аматараў даўніны, што жывуць і працуюць у маім родным горадзе, увогуле нямала людзей апантаных, творчых, якія займаюцца гістарычнымі даследаваннямі не па прафесійным абавязку, а па закліку душы. Сярод іх і герой сённяшняга аповеду Міхась Баўтовіч.

Вольга Ксёнда:

«Лепей падштурхоўваць,
а не прымушаць да чытання»

Як прымусіць дзіця чытаць? У чым розніца паміж сапраўднай псіхалагічнай дыягностыкай і сцэнамі з фільмаў? Як уплывае мастацтва на развіццё маленькага чалавека? На гэтыя і іншыя пытанні адказвае псіхолаг, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт кафедры псіхалогіі факультэта філасофіі і сацыяльных навук БДУ Вольга КСЁНДА.

— Ці можна вызначыць характар чалавека і яго праблемы па малюнку?

— Па адным малюнку немагчыма, больш за тое, немагчыма і па некалькіх без каментарыя. Бо чалавек малое ў пэўным настроі і ў пэўнай сітуацыі. Напрыклад, калі вам скажуць, што вы выйгралі мільён долараў, вы змяніліся імгненна, але па сутнасці застанецца ранейшым. Таму амерыканскія фільмы і рэальнасць — рэчы розныя. Толькі ў амерыканскім фільме можа здарыцца так: чалавек памахаў шарыкам перад тварам — і іншы ўжо пад гіпнозам. Гэта немагчыма. Больш за тое, калі працуюць прафесійныя псіхологі, то да малюнка заўсёды патрабуюць тлумачэнні: што, чаму і як.

Магу расказаць адзін смешны выпадак, калі малюнак і дзіця выглядалі па-рознаму. Адно дзіця намалявала чалавека з цвікамі на галаве. Пытанне: што гэта можа значыць? Пры размове высветлілася, што дзіця жыве ў адной кватэры з бабуляй, дзядулем, мамай, татам, дзядзькай і цёткай. Сем чалавек — у адной кватэры. І калі спыталіся, чаму дзіця намалявала цвікі, быў адказ: «Каб на галаву не садзіліся». Адагадайце, чыя гэта фраза... Правільны адказ — бабулі, у якой на ўтрыманні столькі людзей. І дзіця вольга так разумее пазіцыю «каб на галаву не садзіліся».

— У школах і садках, наколькі мне вядома, практыкуюцца падобны метады адносінах да дзяцей. Ці дае гэта плён?

— У дзяцей дае, таму што яны не чы-

таюць пра гэта ў інтэрнэце. Там працуе псіхолаг з адукацыяй, які з імі памалюваў некалькі разоў, пагаварыў пра малюнку, пагутарыў з выхавальнікамі, бацькамі. І тады ён можа зразумець, што намалявана і чаму. А дарослы, начытаўшыся ў інтэрнэце, ведае, што маляваць чорным — дрэнна, маляваць нешта вострае — дрэнна, маляваць неіснуючую жывёлу — гэта зусім жах.

— Калі бацькі хочуць даведацца, што адбываецца ў душы ў дзіцяці, якія ў яго праблемы, на што ім звярнуць увагу на дзіцячым малюнку?

— Раскажу вам пра «малюнак праблемы». Дзяўчынка, трэцякласніца, малое ўсё выключна чорным колерам. Бацькі начыталіся: у дзіцяці праблемы. Страх. Жах. А насамрэч, калі дзяўчынка стала расці, аказалася, што ў яе ёсць здольнасці да графікі. Яна пайшла ў мастацкую школу і малявала толькі графіку. Калі бачныя гэтыя выразныя прыгожыя лініі, можна маляваць цені і ўсё астатняе. І дзе вы бачыце праблему? Калі бацькі раптам вырашылі, што нешта не так, не трэба спрабаваць ставіць дыягназы, а лепш схадзіць да прафесійнага псіхолога.

— Калі трэба звяртацца да псіхолога?

— Калі заўгодна. Псіхолаг ніколі не ставіць дыягназы. Калі ён бачыць пра-

Сучаснаму пакаленню нецікавая класічная літаратура, як бы ні хацелі многія дарослыя. Яны яе могуць прачытаць, калі прымусяць, ды абы ад іх адчапіліся. Вось калі падраснуць, будзе цікава.

блемы, якія «патыхаюць дыягназам», ён можа скіраваць да спецыялістаў — неўролагаў, тэрапеўтаў. Псіхолаг не лекар. Ён працуе са звычайным дзіцем у звычайным рэжыме, ён можа яго развіваць, дапамагчы вызначыцца, але не ставіць дыягназы.

— Што адбываецца, калі дзіця сутыкаецца з творами мастацтва і само спрабуе нешта стварыць (напісаць вершы, нешта намаляваць)?

— Любое мастацтва развівае. Выключэнне — сучаснае мастацтва кіно, дзе з'явілася шмат агрэсіўных тэндэнцый. Любыя мастацкія творы, што чытае дзіця, развіваюць памяць, увагу, гаворку, павялічваюць слоўнікавы запас. Дзеці, якія чытаюць многа, размаўляюць лепш, чым тыя, хто чытае мала. Калі мы перойдзем да коміксаў, наша гаворка стане абрывістай, няскладнай і ператворыцца ў абрэвіятуры, з дапамогай якіх мы перапісваемся ў сацыяльных сетках. Калі казаць пра музыку, то сёння існуе цэлы

кірунак музычнай тэрапіі. Любы чалавек з'яўляецца яе ўдзельнікам, калі, напрыклад, прыходзіць на свята. І там грае ўрачыстая, вясёлая музыка, яна на вас дзейнічае станоўча. Музыка жалобная дзейнічае адмоўна: настрой пагаршаецца, бо яна асацыюецца з сумнымі эмоцыямі. Музыка жорсткая, рытмізаванная (цяжкі рок) працуе ў розных сітуацыях па-рознаму, але заўсёды горш, чым класічныя творы. Класіка выклікае выключна станоўчыя змены. Таму часцей яе выкарыстоўваюць у музычнай тэрапіі.

— Існуе меркаванне, што па музыцы, якую чалавек слухае, можна вызначыць яго характар. Гэта праўда?

— Вы хочаце даведацца, па чым можна вызначыць характар? Ні па чым. Вось так паглядзець на яго адзін раз і зрабіць прысуд НЕМАГЧЫМА. Усе думаюць, што вялікі псіхолаг ідзе і, як рэнтген, усіх правясчвае. Гэта не так. Раніцай вы ў адным стане, а ўвечары пасля працы — у іншым. Вы застаецеся адным і тым жа, але пры гэтым змяняецеся, рэагуеце па-рознаму на прадметы і рэчы.

— Ці трэба прымушаць дзіця чытаць?

— Калі прымушаць, то эффект будзе адваротны. Калі нас нешта зрабіць прымушаюць, узнікае ўнутраны супраціў. Вы можаце прымусіць дзіця чытаць, але яно будзе гэта рабіць без задавальнення: абы адчапіліся. І не атрымае ні карысці, ні асалоды. Ёсць шмат хітрых прыёмаў, як прывучыць дзіця да чытання. У інтэрнэце можна натрапіць на гісторыю пра маму, у якой былі блізныя. І абодва не хацелі чытаць, затое любілі гуляць. Тады яна купіла настольную гульню, якую яны любілі, і сказала: «Гуляем. Калі выйграеце вы, то чытаеце па тры старонкі кнігі, калі я, то чытаеце 30 старонак». Яны гуляюць. Мама здаецца. Дзеці, задаволеныя і шчаслівыя, ідуць чытаць свае тры старонкі. Таксама можна падсоўваць кнігі, якія ім цікавыя, а потым ужо і больш сур'ёзную літаратуру. Таму што сучаснаму пакаленню нецікавая класічная літаратура, як бы ні хацелі многія дарослыя. Яны яе могуць прачытаць, калі прымусяць, ды абы ад іх адчапіліся. Вось калі падраснуць, будзе цікава. Лепей да чытання не прымушаць, а падштурхоўваць. Ёсць шмат хітрыкаў, і разнастайных. Яшчэ адзін прыклад — скажыце, што гэтая кніга забароненая. І ўжо хутка яна будзе прачытана.

— Як уплываюць сцэны гвалту на дзіця ў кіно?

— Любы чалавек, у тым ліку дзіця, набывае нейкі досвед. Калі я гляджу на сцэны гвалту, гэта таксама досвед. Але я гляджу кіно, потым яго выключаю, і жыццё працягваецца. Чым дзіця меншае, тым спакайней успрымае гвалт. У маленькіх няма паняцця зваротнасці і незваротнасці. Многім падлеткам, якія глядзелі сцэны гвалту, здаецца, што калі гэта адбудзецца, жыццё пойдзе далей, як ішло. Але калі ты нешта падобнае зрабіў, тыя, хто пацярпеў, жыць, як раней, не змогуць, а ты будзеш сядзець у турме. Гэта значыць, нельга будзе выйсці з праграмы, потым зайсці назад з новым жыццём, з новым здароўем.

Максім ЖУК

Выбух фарбаў і дух свабоды

ў жывапісе Кацярыны Сумаравай

З ранніх гадоў у чалавека выяўляюцца пэўныя інтарэсы, якія пры належнай увазе і падтрымцы з цягам часу рэалізуюцца ў творчасці. Выстаўкі, асабліва персанальныя, — найважнейшае сведчанне адзнакі мастака.

Вystаўка «Памежны стан» у Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага стала для Кацярыны Сумаравай не толькі своеасаблівым завяршэннем творчага цыкла, але і новай прыступкай на шляху самаўдасканалення. Гэта была смелая спроба раскрыць душу, заявіць пра сябе як пра вольнага ад усялякіх рамак мастака з моцным унутраным стрыжнем і пры гэтым чулага ва ўспрыманні навакольнага свету.

Творчы шлях Кацярыны Сумаравай быў поўны сумненняў і ваганняў, доўгіх гадоў навучання, шліфоўкі таленту. Нарадзілася Кацярына ў сям’і выдатнага беларускага жывапісца і педагога Васіля Сумарава. Вystаўкі, сустрэчы з мастакамі, наведванне папулярнай бацькавай студыі малявання... Яе маці, філолаг, была непасрэдна звязана з творчасцю: вяла тэатральную студыю, якую таксама наведвалі дочки. З ранніх гадоў перад дзяўчынкамі паўстаў выбар, што будзе больш па душы: выяўленне сваіх пачуццяў праз гульню на сцэне або праз гульню пэндзлямі і фарбамі на палатне.

Будучая мастачка прадоўжыла навучанне ў гімназіі-каледжы мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка. Менавіта ў гэты час, як прызнаецца Кацярына Сумарава, з’явіліся першыя адгалоскі той самай, неардынарнай, уласнай мастацкай манеры. Наступным крокам быў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут, дзе юная Кацярына трапіла ва ўмелыя і патрабавальныя рукі заслужаных беларускіх мастакоў-педагогаў В. Герасімава, У. Тоўсціка, У. Ганчарука, М. Данцыга і іншых. Пад іх кіраўніцтвам мастачка натхніна засвойвала законы жывапісу. Кацярына Сумарава перакананая, што кожны, хто марыць дзяліцца з публікай мастацтвам, мусіць прайсці прафесійнае навучанне, авалодаць тэхнікай.

Яшчэ падчас вучобы антычная тэма стала першым сур’ёзным этапам на творчым шляху ў пошуку ўласнай манеры. Пачынаючая мастачка не змагла супраціўляцца абаянню класікі, ілюструючы ў работах тэмы антычнасці і рэнесансу.

Перыяд навучання — заўсёды бесперапынны пошукі, эксперыменты і... няўпэўненасць у выбары. Які б ні быў чалавек самастойны, патрэбна падтрымка, штуршок з боку, доказы таго, што ты на правільным шляху. І зноў на ростанях: далейшае захапленне антычнымі формамі або стварэнне ўласнага сусвету пачуццяў і эмоцый?

У 2005 годзе на стажыроўцы ў Італіі Кацярына Сумарава вучылася на прыкладах майстроў Рэнесансу. Здаецца, вельмі складана ў атмасферы, прасякнутае духам антычнасці, адмовіцца ад тэмы міфаў і легенд, якія хва-

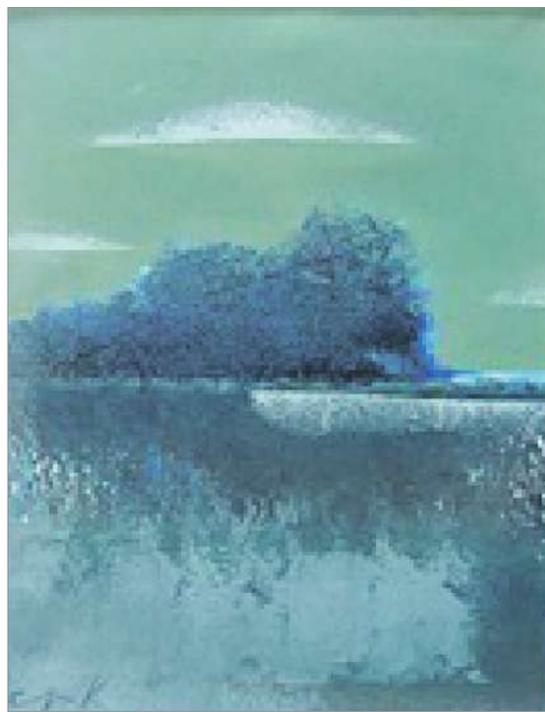
лявалі яе яшчэ падчас навучання ў Беларусі. На шляху Кацярыны сустрэўся той, хто адзін з першых зразумеў творчыя памкненні маладой мастачкі. Гэта сусветна вядомы Амар Гальяні.

— Ён быў настолькі добры!.. — распавядае Кацярына Сумарава. — Паказваў сваю майстэрню і палотны, глядзеў папку з маімі работамі, захапляўся. І вельмі высока ацаніў мае самастойныя пейзажы. Гэта было важным пацвярджэннем таго, што я на правільным шляху.

Але ж канчатковае рашэнне заставалася выключна за самой Кацярынай. Няпросты выбар абумовіў з’яўленне яшчэ адной яркай індывідуальнасці на мастацкім небасхіле Беларусі. Сумарава піша неардынарныя краявіды, дзе геаграфія і рэальнасць патанаюць у экспрэсіўных колерах і эфектах, якія сугучныя пераменліваму (як і сама прырода) настрою мастачкі. Гэтыя ландшафты не рэальныя, а існуюць у суб’ектыўным сусвеце пачуццяў і эмоцый. Іх значэнне змога растлумачыць толькі мастачка. Адлюстраванні працяглых пошукаў унутры сябе, пераасэнсаванне падзей і імгненны ўсплёск энергіі... Своеасаблівыя старонкі асабістага дзённіка Кацярыны Сумаравай, напоўненыя радаснымі і не надта перажываннямі, філасофскімі развагамі... Свае пейзажы яна называе суб’ектыўнымі.

Незалежна ад унутранага настрою, яе работы — выбух фарбаў, разнастайных мазкоў, пырскаў, пацёкаў, пацёртасцяў і шурпатасяў, што стварае неверагоднае відовішча.

— Часам пішу як бы ў танцы з палатном: яно то ляжыць, то перагортваецца, то доўга сохне, цячэ, — падкрэслівае мастачка. — У яго сваё бурлівае жыццё.

«Накцюрн».

Падсвядомая філасофія аўтаркі адлюстроўваецца і ў вобразах, якія пастаянна жывуць у яе карцінах. Пераважае вада, прычым не толькі ў выглядзе акіянаў, рэк ці воднай роўнядзі, але і ў выглядзе дажджу, лёду, замаразкаў. Вада — магутная стыхія, непадуладная ніякім межах, яна можа існаваць у розным асяроддзі і станах, можа як разбураць, так і ратаваць. Мастак здольны ўтаймаваць стыхію, каб з дапамогай яе альбо запомніць радасную падзею, альбо незваротна змыць негатыв, ператварыўшы яго ў шэдэўр, пры гэтым змяняючы саму сутнасць гнятлівай эмоцыі.

Водныя плыні жывуць досыць мірна, спакойна ўкладваюцца ў некалькі слаёў унізе карцін, але часам пачынаюць падарожнічаць па ўсёй паверхні, праліваюцца за краі палатна або сплятаюцца з паветранымі масамі — яшчэ адным нязменным звязаным суб’ектыўнага пейзажу. А паветра — празрыстая матэрыя, скрозь якую можна паспрабаваць зазірнуць ва ўнутраны свет жывапісца. Якім бы зацягнутым, змрочным, цёмным, неадназначным або цяжка распазнавальным ні было неба на карцінах

мастачкі, амаль заўсёды ёсць прабліскі — відавочны знак, які не патрабуе тлумачэнняў.

Сярод бязмежнага акіяна — бераг — родная зямля, якая абавязкова чакае з чужых краін, са свету мар. Магчыма, стыхія не так і часта выконвае галоўную ролю, тым не менш гэта яшчэ адна неад’емная зменлівая частка прыроднай гармоніі суб’ектыўных пейзажаў Сумаравай.

«Змена настрою».

Нерэальныя спалучэнні, шматузроўневая кантрастнасць, тонкія тонавыя пералівы або рэзкія награвашчванні аднаго колеру — пры не надта шырокай, але звыклай палітры, адпрацаванай часам... Усё гэта Кацярына Сумарава. У яе творах — мноства адценняў сіняга і блакітнага, аднак прыглушыць халоднасць могуць жоўтыя, вогненныя аранжавыя і чырвоныя, малінавыя, нечаканыя зялёныя фарбы. Выкарыстоўвае яна і змешаныя цёмныя, амаль чорныя адценні. І хоць колеры пераважна лакальныя і насычаныя, яны не пераходзяць мяжу залішняй яркасці, а застаюцца на ўзроўні майстэрскага валодання колеравай палітрай.

Карціны мастачкі наўрад ці назавеш абстракцыяй. Адчуваецца перспектыва, калі не за кошт незвычайных формаў, то за кошт колеру. Карціны часта — эмацыянальны ўсплёск, аднак і ён мусіць мець канец. Гэтага, здавалася б, складана дасягнуць з такім наборам эфектаў і тэмпераментнасцю мастачкі. Таму Кацярына Сумарава заўсёды чакае моманту, каб у гісторыі твора можна было спакойна паставіць кропку.

Змены ў прыродзе або ўнутры чалавека — асноўны матэрыял творчасці мастачкі. Асабліва яе цікавіць вырашальны момант гэтых пераменаў, так бы мовіць, памежны стан:

— Але не на мяжы вар’яцтва і здоровага розуму, — тлумачыць аўтар. — Гэта захад або ўзыход сонца ці момант, калі зараз пачнецца дождж, ці наша ўласнае становішча на планеце.

На палотнах мастачкі — не толькі тэма Беларусі. Яна вялікая прыхільніца падарожжаў. Не праходзіць і года ў жыцці пейзажысткі без замежных пленэраў і сімпозіумаў. У зусім новай краіне яна не адчувае сябе турысткай, а імкнецца ўвабраць навакольную атмасферу праз вывучэнне гісторыі і культуры, мясцовых легенд, зносін з людзьмі і прыродай. Незвычайныя ўражанні ператвараюцца ў каляровыя палотны з характэрнай эмацыянальнай палітрай. Так, напрыклад, работы, якія былі створаны ў Аб’яднаных Арабскіх Эміратах, абпальваюць гарачымі пустэльнымі адценнямі, але ў той жа час перадаюць нябачную сілу рэк, што бягуць пад бязмежнымі гарамі пяску... Сваім пэндзлем мастачка дакранулася да многіх маляўнічых месцаў Еўропы, але, па ўласным прызнанні, яе больш уражваюць усходнія краіны, такія як ААЭ, Іарданія, Кітай... Гэты новы для яе экзатычны свет расчыняе межы фантазіі.

Цяпер Кацярына Сумарава працягвае справу бацькі: зноў адкрыла мастацкую студыю ў сямейнай майстэрні, якую наведваюць дзеці і дарослыя. Тут займаецца і дачка мастачкі Марыя. Што тычыцца самой Кацярыны... Пятнаццаць гадоў самастойнай творчасці — толькі пачатак для аўтара, аптымістычнага і адкрытага для свету, з багажом арыгінальных вобразаў і мастацкіх уменняў. Ці не так?..

Яна ТЫШКЕВІЧ

Куды пайсці?

ТОП-5 тэатральных пастановак жніўня

Звычайна жнівень лічыцца месяцам адпачынку, таму многія тэатры не даюць спектаклі, і задача — паглядзець пастаноўку з захапляльным і інтрыгоўным сюжэтам — ускладняецца. Тым не менш некаторыя тэатральныя пляцоўкі сыходзяць у адпачынак часткова і ў гледача ўсё ж такі застаецца магчымасць паглыбіцца ў тэатральнае дзеянне. «ЛіМ» падрыхтаваў ТОП-5 спектакляў, на якія можна трапіць у жніўні:

Сучасны мастацкі тэатр

1 Сучасны мастацкі тэатр 19 жніўня запрашае на спектакль «Дом дагары нагамі». Гэта эксцэнтрычная французская камедыя для аматараў вытанчанага гумару на тонкія тэмы ад знакамітага камедыёграфа Марка Камалеці, чьё імя занесена ў Кнігу рэкордаў Гінеса як аўтара самай папулярнай сучаснай французскай п'есы ў свеце.

Інтрыгоўны і нечаканы паварот лёсу ў гэтай непрадказальнай камедыі закручваецца з першых хвілін спектакля. Дзеянне адбываецца ў доме забяспечанай і дружнай сям'і, дзе нечакана — змены ў жыцці кожнага персанажа. Спектакль апавядае пра каханне, здраду, прыхільнасць і звычку. Ён выконвае адначасова забавляльную і адукацыйную функцыі. У простым сюжэце закладзена філасофія сямейнага адзінства і спакусы.

На працягу ўсёй пастаноўкі на сцэне будзе панавать атмасфера добрага настрою. Спектакль-свята ад рэжысёра Сяргея Савянкова прымусіць смяяцца ад пачатку і да канца, паглыбіўшыся ў прыемную эйфарыю ўтульнага вечара. Лёгка і нязмушана на сцэне будуць жангліраваць мудрагелістымі інтрыгамі акцёры Сучаснага мастацкага тэатра: Уладзімір Ушакоў, Цімур Муратаў, Вікторыя Кавальчык, Вялета Сарвірава, Аляксей Сянчыла, Настасся Ушакова, Юрый Зінчанка і Вольга Фёдарова.

Камерны драматычны тэатр

2 Камедыя «Клініка» па п'есе англійскага драматурга-камедыёграфа Рэя Куні адбудзецца на сцэне Камернага драматычнага тэатра 20 жніўня. Яна ўяўляе квінтэсэнцыю дынамікі і загадкі. Гэта гісторыя пра мужчынскае сяброўства, нечаканае бацькоўства і пабудову камфортных адносін са светам і жыццём.

Філасофская думка пастаноўкі заключаецца ў непрадказальнасці лёсу кожнага з нас. Рэжысёр Наталля Башава прапануе глядачу прымераць на сябе ролю ўсіх герояў сюжэта і паспрабаваць прааналізаваць ідэю спектакля, паглыбіўшыся ў атмасферу абсурду і гумару. Поспех пастаноўкі заключаецца ў тым, што рэжысёр, улавіўшы думку драматурга, па-майстэрску аб'яднала сюжэтныя анекдатычныя хітраспльценні з розыгрышамі і жартамі.

Падчас спектакля глядачоў будуць здзіўляць акцёры Валеры Кашчэў, Аляксандра Ільіна, Святлана Нікіфарова, Кірыл Андронаў, Мікалай Лявончык, Святлана Яцэвіч, Таццяна Булгакава, Валянціна Канчар, Павел Адамчыкаў, Святлана Кліменка.

Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў (вул. Някрасава, 3)

3 У адной з беласнежных залаў НЦСМ 24 жніўня пакажуць спектакль «У адкрытым моры», створаны тэатр-студыяй SEPT па матывах п'есы польскага пісьменніка і драматурга Славаміра Мрожака. Камедыя абсурду рэжысёра Ягора Наймарка расказвае гісторыю пра тое, як тры чалавекі па волі абставін аказаліся абстрагаванымі ў грамадстве адзін ад аднаго. На плячце і адны ў адкрытым моры! У момант, калі запасы ежы скончыліся, перад кожным з іх паўстаў выбар: альбо стаць ахвярай, альбо зрабіць ахвярай іншага. Гісторыя пра выбар альбо пра выпадак? Вырашаць толькі глядачу. Аднак зразумела адно: калі чалавек выходзіць з зоны камфорту, ён памятае толькі пра сябе і выратаваць спрабуе таксама толькі сябе.

У паўсядзённым жыцці слова абсурд — лухта і бязглуздзіца, а ў мастацтве — сістэма філасофскіх поглядаў, у рамках якой сцвярджаецца адсутнасць сэнсу чалавечага быцця. Гісторыя па сваёй сутнасці сумная: трэба выжыць за кошт іншага, змаделіраваць сітуацыю так, каб чалавек сам быў гатовы пайсці на ахвяру.

«У адкрытым моры» — адна з самых папулярных п'ес Славаміра Мрожака. У вострай, гратэскай форме тут даследуецца праблема маніпулявання чалавечай асобай, калі яна не здольная супрацьстаяць гвалту. Ва ўсе часы гэтае пытанне хвалывала, актуальнае яно і сёння. Менавіта таму тэатр-студыя SEPT звярнулася да згаданай п'есы.

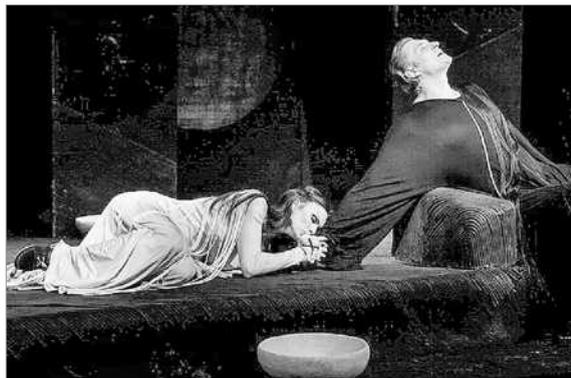

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага

4 На сцэне Тэатра імя М. Горкага 28 жніўня пакажуць трагедыю «Эдып» народнага артыста Беларусі Барыса Луцэнкі, дзе адкрыта разглядаецца не толькі гістарычны кантэкст, але і пачуццёвы стан герояў.

Міф пра Эдыпа — адзін з самых страшных у гісторыі чалавецтва. Справядлівы правіцель, шчаслівы муж і бацька ў адзін момант не толькі пазбаўляецца ўсяго, але пазнае, што ўсё, чым ён ганарыўся, цяпер ганьба, нагода для пакаяння і болю. І віной крушэння — не злосць зайздроснікаў, не ўласныя заганы. Прычына яго бяды — праклён багоў і гульня лёсу. Дабрабыт валадара разбураны ўслед за дабрабытам горада. Усё абвясчае канец...

Гэтая філасофская пастаноўка хоць і пераносіць гледача ў эпоху антычнасці, тым не менш захоўвае актуальнасць у сённяшніх рэаліях. Тэмай унутранай сілы, свабоды, барацьбы тонкай ніткай злучаны абсалютна розныя эпохі і пакаленні. Ролі ў спектаклі выконваюць вядомыя акцёры тэатра Руслан Чарнецкі, Настасся Шпакоўская, Валеры Шусткевіч, Віталь Быкаў, Сяргей Юркевіч, Сяргей Жбанкоў, Павел Еўтушэнка.

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага

5 Яшчэ адна пастаноўка ў Тэатры імя М. Горкага адбудзецца 30 жніўня. На сцэне тэатральнай залы пакажуць спектакль «Оскар і Ружовая Дама» рэжысёра-пастаноўшчыка Віталіны Бідзюк, прэм'ера якога адбылася некалькі месяцаў таму.

У аснове спектакля — п'еса, якая ўяўляе сабой лісты дзесяцігадовага хлопчыка Оскара да Госпада Бога. Іх знаходзіць Ружовая Дама — адна з тых дам, апранутых у спецыяльную вопратку, якія прыходзяць наведваць дзяцей у бальніцу. Дзякуючы Ружовай Даме, з дапамогай той любові, якая звязала іх, хлопчык пражывае кожны дзень як дзесяць гадоў жыцця, паспявае пасталець, палюбіць, выпрабаваць усё, што наканавана кожнаму на працягу жыцця, і прымірыцца з непазбежным.

Гэта гісторыя пра двух людзей і два розныя светы. Ніхто не ведае, дзе заканчваецца праўда і пачынаецца фантазія, таму што жыццё сплятаецца ў складаны клубок рэальных трагедый і выдуманых вобразаў. Як можна ў 10 гадоў вырашыць тое, што шмат таемна не пад сілу ў 50? Як можна падарыць суцяшэнне і надзею на жыццё, калі ты стаіш на парозе непазбежнага? Гэта апавед пра жыццё і смерць, праўду і хлусню, распач і надзею. Галоўныя ролі ў спектаклі выконваюць акцёры Дэвід Разумаў і Бэла Масумян.

Вольга Падгайская:

«Сэнс — у самім працэсе стварэння»

Магчыма, вы сустракалі яе імя ў спісе сяброў Беларускага саюза кампазітараў? А можа, бачылі на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі? Ці чулі яе творчасць па радыё, у касцёле, на фестывалі нямога кіно «Кінемо»? Не? Тады — прыемнага знаёмства з кампазітарам, арганістам і выкладчыкам Вольгай Падгайскай.

АДЧУВАЦЬ СУЧАСНАСЦЬ

— Магу сказаць, што ў Беларусі мала хто займаецца сучаснай акадэмічнай музыкай. Чамусьці для складальнікаў канцэртных праграм сучаснасць — гэта імпрэсіянізм. Ён — той максімум, тая набліжаная плынь, якую, на іх думку, можна выканаць на сцэне. Цудоўна, Дэбюсі! Але ж ён ствараў стагоддзе назад! Сучаснасць жа пакуль існуе толькі для адзінак. Неаднаразова сутыкалася з тым, што арганізатары канцэртаў баяцца насычаць публіку найноўшай музыкай. Памятаю, як яшчэ ў студэнцкія гады на прапанову выканаць штосьці з творчасці Соф'і Губайдулінай, Альфрэда Шнітке чула: «Вы звар'яцелі! Не палухайце слухачоў!» Пазней, калі пачалі ладзіць арганнныя канцэрты для архікатэдры Імя Найсвяцейшай Панны Марыі і касцёла Святога Рохана на Залагой Горцы, мне штосьці ўдавалася зрабіць: напрыклад, працэнтаў дзевяноста — музыка барока, а на завяршэнне — адзін сучасны твор. Танальны, меладычны, духоўны, але... сучасны. З цягам часу ў праграму давалася ўсё больш і больш новых кампазіцый. Як вынік — канцэрты ў тых жа касцёлах, але ўжо цалкам падрыхтаваныя маладымі кампазітарамі. І ведаецца, усё было цудоўна. Сучасная музыка таксама мастацтва. А мастацтва не трэба імкнуцца патлумачыць, яго трэба адчуваць. Пра гэта сведчыць і дзейнасць капэлы «Санорус», якой кіруе Аляксандр Хумала — яшчэ адзін прыхільнік, выдатны прапаведнік новай музыкі. Калектыў збірае поўныя залы — і ніякіх непаразуменняў, скаргаў...

Некаторы час я жыла ў Польшчы, і ў параўнанні з нашым там стан рэчаў у музычнай галіне значна лепшы. На развіццё і папулярнасць творчасці маладых польскіх кампазітараў выдаткоўваюцца вялікія сродкі. Ладзяцца і рэгулярныя музычныя фестывалі («Варшаўская восень», напрыклад), і адзінкавыя праекты, і невялікія студэнцкія вечары сучаснай музыкі (пакуль не ўяўляю падобную імпрэзу ў нашай кансерваторыі). Тым не менш на канцэрты я хадзіла амаль кожны дзень... Разумеецца, класічная музыка — аснова, яна абавязкова павінна выконвацца. Але аддаючы перавагу толькі прызнанаму, мы стаім на месцы. Стэрэатыпы і страхі, што атачаюць сучасную музыку, нараджаюцца ад няведання. А яшчэ — ад дрэннага густу. Пакуль выдаткоўваюцца грошы на нізкакасную эстраду, на прарыў спадзявацца не варта.

СІНТЭЗ ТЭАТРА І МУЗЫКІ

— Авангард не ўзрушае, не палухае, не бянтэжыць. Грукат, шлох паперы ўжо не здзіўляюць. Уражвае сінтэз музыкі і візуальнага рада. Часам на сцэне гучыць вельмі просты, меладычны твор, а ўражання пакідае незабыўныя, светлыя. Такая «прастата» зачароўвае... Мне вельмі прыемна

ўспамінаць сумесныя праекты з брэсцкім незалежным тэатрам «Крылы халопа», які цікава працуе з тэхнікай альтэрнатыўных і вулічных тэатраў. А яшчэ я вельмі ўсцешана тым, што ў Мінску дзейнічаюць такія пляцоўкі, як «Корпус», «Галерэя "Ў"», «ОК16». Дзякуючы ім, стала магчыма суаўтарства музыкантаў з мастакамі, рэжысёрамі, пісьменнікамі. Прынамсі, я атрымала магчымасць ладзіць імпрэзы з літаратарамі Андрэем Хадановічам, Віктарам Жыбулем, Верай Бурлак...

СПЕЦЫФІКА

— Сёлета *open-air* фестываль нямога кіно і сучаснай музыкі «Кінемо», што ладзіўся ў музеі-майстэрні З. Азгура, прайшоў сёмы раз. Памятаю, калі фестываль толькі пачынаўся, да нас падыходзілі людзі, якія прызнаваліся: «Мы нават не ведалі, што ў Беларусі ёсць такія цікавыя маладыя кампазітары. Думалі, што творцы — толькі Бах, Бетховен, Моцарт...». Гледачы пачалі сачыць за тымі, хто піша музыку для кіно, і цяпер у аўтараў ужо складалася адмысловая аўдыторыя: некаторыя выбіраюць фільмы паводле музыкі, якую стварае ўлюбёны майстар.

У напісанні музыкі для нямога кіно існуюць цяжкасці: адначасова паказаць асобу рэжысёра і раскрываць асобу кампазітара, захаваць баланс паміж рэжысёрскай канцэпцыяй і ўласнай задумай. У гэтым годзе мне давялося працаваць над фільмамі Аксэля Лундзіна «Прыгоды паўрубеля» і Эрнста Мёрмана «Меся Фантамас». У «Фантамасе», нягледзячы на мноства камічных выпадкаў, шмат суму. Здаецца, рэжысёр шкадуе галоўнага героя, суперажывае яго няўдалым пошукам любові. Мне важна было паказаць, што за вяселосці хаваецца спагада. «Меся Фантамас» — дакладна не фільм жахаў...

Наступны «Кінемо», як і звычайна, будзе ладзіцца ў чэрвені — ліпені, але рыхтавацца да фестывалю мы, кампазітары, пачнём ужо ў верасні. Падбор матэрыялу ажыццяўляецца праектам «Сінемаскоп». Звычайна музыкантам прапаноўваецца некалькі карцін у запрошаных жанрах.

А далей — выбар аднаго фільма і... музыка, якая залежыць толькі ад нас.

НЕ БЫЦЬ БАНАЛЬНЫМІ

— У мінскай музычнай школе № 3 імя Ф. Шапэна я кірую ансамблем юных кампазітараў «Фрэдэрыкі», у які ўваходзяць інструменталісты ад сямі да чатырнаццаці гадоў. Дзеці трапляюць у калектыў парознаму: кагосьці прыводзяць выкладчыкі («Іграе што заўгодна, толькі не праграму!»), кагосьці — бацькі («Цэлымі днямі нешта сачыняе за інструментам!»), у некаторых схільнасці заўважаю сама (здараецца, дзеці і не здагадваюцца аб сваіх здольнасцях). Праслухоўваю, і калі ў творах пачаткоўцаў ёсць якасць, адпаведная ўзросту, пачынаем працаваць: застаёмся пасля ўрокаў, слухаем, запісваем, а напрыканцы чвэрці ладзім імпрэзы... Ціснучы, «адсякаць» памкненні не маю права, інакш у дзіцяці застанеца траўма. Адзінае, што не дазваляю сваім вучням, — быць банальнымі. Безумоўна, ёсць правільны, гармонія. Мы ўвесь час думаем трыма акордамі. Але ёсць і прымітыў, танныя хады, якія можна пачуць толькі ў някаснай поп-песні. Калі гэта заўважаю, прапаноўваю падумаць і зрабіць па-іншаму. Уключаю брыдкаю «папсу» з падобнымі нотама — і дзіця само ўсё разумее... Перапісваем.

НЕМАГЧЫМА БЕЗ РАЯЛЯ

— Арганнныя канцэрты, «Кінемо», школа, уласная сачыненні... Так, творчая дзейнасць неверагодна насычаная. Але ўсё атрымліваецца, калі цалкам аддавацца працоўнаму моманту: на рэпетыцыі ў касцёле — ніякіх роздумаў пра вучняў, на занятках — ніякіх згадак пра арган. А падчас напісання твора галоўнае не азірацца на аўдыторыю. Сэнс — у самім працэсе. Я пішу, а значыць, ствараю атмасферу і адначасова атрымліваю энергію ад сусвету... Дзмітрый Шастаковіч, напрыклад, ствараў музыку за пісьмовым сталом. Ігар Стравінскі, наадварот, пісаў выключна за інструментам. Вось і ў мяне ні адна мелодыя не абыходзіцца без раяля. У галаве — ідэя. Але сэрцабіццё музыкі — яно толькі ў інструменце. Улюбёнымі творцамі і настаўнікамі застаюцца Ігар Стравінскі, Аліўе Месіян, Луі Андрысен. Па-ранейшаму супакаенне дорыць Арва Пярт.

БУДУЧЫНЯ НЕПАКОШЦЬ

— На мой погляд, у кампазітарскім асяроддзі захоўваецца прыязная атмасфера. Бачу, што аўтарам патрэбны сустрачы, сумесныя канцэрты, абмеркаванні. Асабіста мне стасункі з калегамі вельмі дапамагаюць. У той жа час трывожыць будучыня беларускай музыкі. З болей назіраю, як мноства аднадумцаў сыходзяць з прафесіі: хтосьці праз так званыя скарачэнні, хтосьці з прычыны мізэрных заробкаў. Выкладчыкаў, здольных па-сапраўднаму навучыць і натхніць, застаецца катастрафічна мала, а ўзровень падрыхтоўкі абітурыентаў з кожным годам зніжаецца. Акрамя таго, шмат хто з адораных, моцных, прызнаных майстроў з'язджае за мяжу...

Марыя СТРАХ

Голас

Вячаслаў Казлоўскі прызнаны найлепшым выканаўцам на конкурсе оперных спевакоў у Бухарэсце

Опера — адзін з найважнейшых музычных і тэатральных жанраў, які высока цэніцца прыхільнікамі класічнага мастацтва. Дзясянненні ў оперы — вынік вялікай і штодзённай работы, таму не бываюць простымі і выпадковымі. На мінулым тыдні наш суайчыннік Вячаслаў Казлоўскі быў прызнаны найлепшым выканаўцам на Міжнародным конкурсе оперных спевакоў, які прайшоў у Бухарэсце.

Беларускі оперны спявак стаў пераможцам сярод выканаўцаў рускіх твораў. Узнагароджваў яго Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Румыніі Андрэй Грынкевіч, які падкрэсліў, што беларуская моладзь таленавітая і адораная, таму яе галасы гучаць па ўсім свеце.

Дарэчы, пасля заканчэння конкурсу Андрэй Грынкевіч асабіста пагутарыў з арганізатарамі, сябрамі журы і ўдзельнікамі мерапрыемства і расказаў пра развіццё опернага і тэатральнага мастацтва ў Беларусі. Пасол абмеркаваў магчымасці развіцця супрацоўніцтва Беларусі і Румыніі, а таксама правёў сустрэчу з Джонам Элісанам, музычным крытыкам, рэдактарам газеты *The Daily Telegraph*, з якім паразмаўляў на тэму магчымага прасоўвання беларускіх майстроў опернага мастацтва ў Румыніі.

Галоўная мэта конкурсу оперных выканаўцаў у Бухарэсце — садзейнічаць развіццю маладых талентаў опернага мастацтва. Яго арганізатарамі выступілі румынскі Нацыянальны ўніверсітэт музыкі і заснавальнікі Міжнароднага конкурсу оперных спевакоў *International Grand Prix of Romania*.

Беларускі барытон Вячаслаў Казлоўскі запомніўся румынскай публіцы не толькі вакальнымі данымі, але і моцнай харызмай, артыстычнасцю. Артыст трымаў увагу вялікай канцэртнай залы канцэнтрацыяй музыкальнай энергіі, якая лунала ў паветры да канца канцэрта.

Спявак з'яўляецца салістам Акадэміі маладых оперных спевакоў пры Марыінскім тэатры (г. Санкт-Пецярбург). Ён скончыў курс Дзмітрыя Бертмана ў Расійскай акадэміі тэатральнага мастацтва, пасля чаго ў 2010 годзе і быў прыняты ў Марыінку. Цяпер Вячаслаў Казлоўскі заняты ў пастаноўках тэатра «Севільскі цырульнік» і «Гісторыя Кая і Герды».

Вікторыя АСКЕРА

Скарбонка Спадчыны

Фота Ларысы Малашэцкі.

Над усімі панамі пан

Кляновы адбітак як знак якасці

Мая мама і сёння ўспамінае, што самы смачны хлеб, які яна каштавала ў сваім жыцці, быў выпечаны яе бабуляй у печы, на кляновым лісце. Духмяны, з хрумсткай скарынкай зверху і адметным кляновым адбіткам унізе. На жаль, яе маці (а мая бабуля) не захавала той рэцэпт, і ён канчаткова згубіўся ў часе...

Для беларуса любога пакалення хлеб — «кармілец, бацька, гаспадар у хаце, над усімі панамі пан». Бо калі няма хлеба — няма і сілы на працу, няма надзеі, што заўтрашні дзень будзе шчаслівы. Ды і любая стравя без хлеба падаецца пустой, нетрывалай. Нездарма ж кожную маладую сям'ю на вяселлі віталі і сёння па традыцыі вітаюць хлебам-соллю, на Вялікдзень абавязкова асвятчалі хлеб, ды і на Дзяды неабходным лічылі пакласці кавалачак для продкаў.

Нашы продкі лічылі хлеб самым каштоўным Божым дарам, сівалам дабрабыту, заможнасці, шчаслівай долі. З маленства вучылі дзяцей не крышыць, не раскідваць яго, берагчы як святыню. А калі кавалачак выпадкова ўпаў на падлогу — падняць, пацалаваць і папрасіць прабачэння. Існуюць і прыкметы: калі ў мякішы заўважаецца вертыкальная шчыліна — гэта азначае блізкі разлад у сям'і, калі гарызантальная — дачка выйдзе замуж ці сын пойдзе ў прымы (будзе жыць у сям'і жонкі).

Падчас фэстаў нашы суайчыннікі часам прадстаўляюць хлеб, выпечаны па розных тэхналогіях, напрыклад, з дадаваннем крапівы і ўвядзення выявы арнаменту. Але, на радасць, не так далёка ад маёй роднай Мёршчыны традыцыю выпечкі жытняга хлеба захавалі, і сёння яна з'яўляецца аб'ектам нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі. Так, у вёсцы Дзеркаўшчына, што на Глыбоччыне, старажытную рэцэптуру і тэхналогію выпечкі жытняга хлеба захоўваюць і практыкуюць некалькі сем'яў. Носьбіты традыцыі выпякаюць яго для ўласнага ўжывання, а таксама па замове аднавіскоўцаў, для розных святаў і мерапрыемстваў.

Працэс прыгатавання жытняга хлеба ўключае некалькіх стадый: прыгатаванне квасніку (закваскі), квасу, на якім расчыняецца хлеб, замеску і выпечку. У гэтым працэсе па тэхналогіі выкарыстоўваюцца традыцыйныя прылады: качарга, драўляная лапата, дзешка, самаробныя бляхі, формы, драўляныя лыжкі.

Традыцыйную тэхналогію выпечкі хлеба па старадаўніх рэцэптах продкаў аднавіў і жыхар вёскі Новыя Гараны Полацкага раёна Віктар Жукаў. У яго сям'і гэтыя веды перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Таму і на стале ў іх доме штодня — хлеб жывы, духмяны, адметны па смаку і водары.

З дзяцінства для гаспадара такі пачастунак найлепшы за любыя прысмакі. Таму і вырашыў аднойчы сам авалодаць майстэрствам хатняга хлебапачэння. Сам ён працуе як мастак-пейзажыст, а выпечка хлеба — занятка для душы.

Дарэчы, засвоіць яго атрымалася не адразу — распытваў старых людзей, шукаў, спрабаваў, вынаходзіў, пакуль не застаўся задаволены вынікам. «Мука патрэбна добрая, вада мяккая, але самае галоўнае — любіць справу, аддаваць ёй цеплыню сваёй душы. Кожная клетка павінна быць прасякнута светлым, узнёслым пачуццём, бо рабіць хлеб — гэта свята», — кажа ён.

Як і продкі, Віктар Віктаравіч пячэ хлеб без дражджэй, а квасіць цеста з дапамогай рошчыны, што застаецца ад папярэдняй выпечкі. Вымешвае абавязкова рукамі, каб адчуваць, як дышае цеста. Падчас працы можа нешта ціхенька прыгаворваць ці напяваць. Важны складнік поспеху — спакойная, даверлівая атмасфера. Бывала, калі ў хату прыходзілі чужыя людзі, хлеб не хацеў расці і падымацца, бо ён, па словах гаспадара, з характарам, не будзе штосьці рабіць напаказ. Вялікую ролю адыгрывае і інтуіцыя. Трэба дакладна злавіць момант, калі цеста саспела, само просіцца ў печ.

Жытняга мука, чыстая калодзежная вада, каменная соль, а з дадаткаў — лыжка мёду, кмен ды льяное насенне. Вось такі рэцэпт.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звезда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барскоў, Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Алесь Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@vvi.zvazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.vvi.zvazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказы сакратар — 292-20-51 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53 аддзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звезда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друку 15.08.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 978

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 2820 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.